

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Розвиток ринку лізингових послуг в Україні

Студентки 2 курсу 4м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Фінансове посередництво»

Лапури Наталії
Петрівни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Гордієнко Тетяна
Миколаївна

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук

Жураховська Л.В.

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	16
2.1. Система регулювання ринку лізингових послуг в Україні.....	16
2.2. Еволюція та сучасний стан ринку лізингових послуг в Україні	22
2.3. Оцінка факторів, що впливають на розвиток ринку лізингових послуг в Україні	29
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	39
3.1. Зарубіжний досвід стимулювання розвитку ринку лізингових послуг та перспективи його застосування в Україні	39
3.2. Реформування системи регулювання ринку лізингових послуг в Україні ..	51
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах ринкових відносин у країнах з розвинутою економікою інвестиційні потреби господарства не можуть повною мірою задовольнятися за рахунок традиційних каналів фінансування, якими є бюджетні кошти, власні засоби підприємств, довгостроковий банківський кредит та інші джерела. У цьому значенні лізинг стає доповненням до традиційних джерел засобів для задоволення інвестиційних потреб. Лізингові операції і їх роль при фінансуванні інвестиційної діяльності підприємств підвищується з кожним роком. Насамперед лізинг — це форма інвестування, один з каналів надходження засобів до підприємств. Тому саме лізинг можна розглядати як один з дієвих способів виходу з кризи. Ось чому глибоке наукове опрацювання інвестиційних можливостей лізингових операцій в сучасних умовах розвитку економіки, розробка практичних і теоретичних основ їх розвитку і впливу на стан інвестиційного потенціалу країни є актуальною і практично важливою задачею.

Привабливість лізингу як форми інвестування визначається його роллю в фінансовому забезпеченні виробничих програм і зменшення ризиків при здійсненні банками кредитних операцій. Поширення лізингових угод пояснюється перевагами, які він надає як виробнику, так і користувачу. В Україні в умовах дефіциту власних фінансових коштів і високої вартості банківського кредиту лізинг є одним з основних важелів, що дає змогу модернізувати, диверсифікувати чи реструктуризувати виробництво і адаптувати його до вимог ринку.

Необхідність підвищення ефективності реалізації євроінтеграційних процесів в Україні формує актуальність проблеми розвитку ринку лізингу, а також його державного регулювання. Актуальність зазначеної проблеми обумовила мету випускної кваліфікаційної роботи.

Ступінь дослідженості теми. Вивченню теоретичних засад функціонування та розвитку ринку лізингових послуг присвячено наукові праці відомих зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як А. В. Барабаш [4], І. О.

Борисюк [7], В. М. Гаврилюк [11], О. Є. Гудзь [18], С. Б. Єгоричева [21], В. О. Зайцев [26], О. І. Карінцева [30], А. С. Корсун [34], А. Я. Кузнєцова [38], М. С. Марченко [41], О. О. Смірнова [62], В. І. Фридель [66] та інші. Однак, незважаючи, на значну кількість публікацій з даної тематики, недостатньо висвітленим залишається питання удосконалення механізму регулювання ринку лізингових послуг та створення сприятливого середовища для його розвитку.

Мета дипломної роботи полягає в дослідженні сучасного стану і перспектив розвитку ринку лізингових послуг України в контексті імплементації світового досвіду.

Для досягнення вказаної мети у роботі поставлено такі **завдання**:

- здійснити обґрунтування необхідності діяльності лізингових компаній в системі економічних відносин;
- визначити засади функціонування та регулювання ринку лізингових послуг;
- дослідити систему регулювання ринку лізингових послуг в Україні;
- розглянути особливості еволюції та сучасного стану ринку лізингових послуг в Україні;
- здійснити оцінку факторів, що впливають на розвиток ринку лізингових послуг в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід стимулювання розвитку ринку лізингових послуг та перспективи його застосування в Україні;
- обґрунтувати напрямки реформування системи регулювання ринку лізингових послуг України.

Об'єктом дослідження є процес розвитку ринку лізингових послуг.

Предметом дослідження є теоретичні засади, методичні підходи та прикладні аспекти розвитку ринку лізингових послуг в Україні.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі завдань були використані різноманітні загальнонаукові і спеціальні методи дослідження. Робота ґрунтується на системному підході, що дало можливість розглянути сутність та особливості формування ринку лізингових послуг комплексно і

всєбїчно. Методи аналізу та синтезу використовуються для визначення функцій, сутнїсних ознак ринку лїзингових послуг. Структурно-функціональний метод дав змогу дослідити показники функціонування ринку лїзингових послуг. Використано графічний та табличний метод для наглядного представлення результатів розрахунків та відображення основних показників розвитку ринку лїзингових послуг.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, наукові праці вітчизняних та зарубїжних вчених з питань розвитку ринку лїзингових послуг, матеріали Національної комісії що здійснює державне регулювання ринків фїнансових послуг, інформаційно-аналітичні і періодичні видання, матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні сутності лїзингу як фїансової послуги та механїзму регулювання ринку лїзингових послуг, також отримала подальшого розвитку методика оцінки факторів, що впливають на розвиток ринку лїзингових послуг в Україні з використанням STEERPLE-аналїзу.

Практичне значення одержаних результатів. У магістерській роботі наведено пропозиції щодо підвищення якості та ефективності функціонування ринку лїзингових послуг, які в подальшому можуть бути використані лїзинговими компанїями України.

Публікації. Деякі результати дослідження були відображені в науковій статті: Лапура Н. П. Фактори та перешкоди розвитку лїзингових послуг в Україні // Зб. наук. ст. студ. «Управління діяльністю фїансових установ: зміни стереотипів» — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. – 296 с. (С.148-151).

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг дипломної роботи становить 58 сторїнок. В роботі представлено 11 таблиць, 18 рисунків, 5 додатків та використано 72 наукових джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ

В сучасних умовах лізинг є порівняно новим інструментом інвестиційного забезпечення розвитку підприємств. Його використання почалося лише у 90-х роках минулого століття. З часом даний термін набув поширення, разом зі зростанням ролі лізингу в розвитку економіки. За досить короткий час лізинг став ефективним фінансовим інструментом для забезпечення діяльності підприємств, зокрема в аграрному секторі економіки [2, 36, 51]. Пропонуємо спочатку розглянути визначення сутності лізингу у нормативних документах (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні підходи до визначення терміну «лізинг» у нормативних документах

№	Джерело	Визначення поняття «лізинг»
1	Господарський кодекс (ч. 1 стат ті 29 2) [17]	Лізинг - це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоотримувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоотримувача у відповідного поста чальника (продавця) майна за умови сплати лізингоотримувачем періодичних лізингових платежів.
2	Податковий кодекс України [52]	Лізингова (орендна) операція - господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк.
3	Цивільний кодекс України [67]	За договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі).

*складено автором за даними [17, 52, 67]

Як можемо бачити з табл. 1.1, у законодавстві України лізинг розглядається як вид господарської діяльності. Тому можна сказати, що

нормативне трактування досліджуваного поняття зводиться до укладення відповідних договірних відносин між лізингодавцем та лізингоотримувачем. При цьому, основною рисою лізингу є інвестування коштів лізингодавцем. Звідси ключовою фігурою лізингу є лізингодавець. Саме власник майна повинен знайти кошти для інвестування або мати можливість отримати їх у банку [17, 52].

Що стосується економічної літератури, то діапазон визначень терміну "лізинг" досить широкий: від спрощеного – коли лізинг розглядають як угоду, за якою одна сторона передає іншій стороні майно у лізинг за визначену плату, до складнішого, яке об'єднує всі елементи кредитних, торгових, страхових, інвестиційних, та інших операцій [2, 8, 11, 13, 21, 26, 32, 35, 39, 41, 47, 53].

З часом, в міру наукового та практичного осмислення, поняття "лізинг" та його трактування змінювалося. З початку свого становлення це явище тлумачилося як форма купівлі-продажу засобів для виробництва. Безперечно, передача майна для тимчасового користування є важливим аспектом лізингу, але не основним, щоб бути визначальним у тлумаченні лізингу. Він також включає сферу фінансово-кредитних відносин, бо для організації процедур лізингу часто вдаються до кредитних інструментів.

Колектив авторів Барабаш А.В. [4], Урусова З.П. [65], Драбовський А.Г. [20], Єпіфанова І. М. [23], Карінцева О. І., Харченко М. О., Кальченко С. О. [30] схиляється до ототожнення лізингу та оренди. Також лізинг як особливий вид оренди розглядається в роботах відомого вченого Корсун А. С. [35]. працях таких авторів як Кузнєцова А. Я., Левченко О. А. [38], Марценюк-Розарьонова О. В. [40], Нетудихата К.Л. [44], Прокопенко О. В., Омеляненко В. А. [58], сутність лізингу визначено як "здачу в оренду на тривалий термін засобів тривалого використання" [7, с. 95].

Вчені Смірнова О. О. [62], Батажок С. Г. [6], Глазунов Є.О. [13] у своїх працях під лізингом розглядають договір, який укладений між двома сторонами щодо надання однією стороною (лізингодавцем) певних матеріальних цінностей іншій стороні на принципах цільового використання, збереженості та платності. [15, с. 32].

Аргументом, який доводить спірність положення стосовно ототожнення понять лізингу та операційної оренди є те, що ці дві форми різні за своєю економічною сутністю.

Сутність оренди виявляється лише в передачі прав на використання вже наявного майна (матеріальних цінностей). А лізинг передбачає можливість створення матеріальних цінностей з метою їх подальшого використання в господарській діяльності. Відповідно до сказаного, зміст лізингу визначається як інструмент кредитно-інвестиційних відносин. Ось тому Дергалюк М. О. [19] відзначив, що "ототожнення лізингу й оренди може послужити відмовою у державній підтримці, на яку можуть розраховувати суб'єкти лізингових відносин" [19]. Завора Т.М. [25] писав про лізинг як про "організаційну форму підприємницької діяльності, яка виражає відносини власності.

Лізинг як соціально-економічну категорію, що є системою суспільних відносин з приводу власності, формування, розміщення (розподілу, перерозподілу), використання й розвитку системи функціонуючих і потенційних фінансових, майнових, технічних органічно взаємопов'язаних ресурсів в інтересах окремого індивідуума, господарської структури і суспільства в цілому в своїх працях розглядає Клименко І. В. [31].

На думку Гирченко Є. В. та Кобушко І. М. [12], лізинг – форма забезпечення вкладень, як прогресивний метод матеріально-технічного забезпечення.

Таким чином, лізинг варто визначати як у вузькому, так і широкому значенні. У вузькому значенні під лізингом розглядається тристороння угода між прямими її суб'єктами (лізингодавцем, лізингоотримувачем і постачальником). У широкому сенсі лізинг є формою економічних відносин, що виникають між постачальником (лізингодавцем), лізингоотримувачем та фінансово-кредитною установою з приводу передачу у користування певного майна за визначену плату [36].

Лізингова послуга – це комплекс сервісів, який надається лізинговою компанією та посередниками своїм клієнтам (лізингоотримувачам та лізингодавцям)

Розглянемо найбільш узагальнену класифікацію лізингових послуг (Додаток А).

Лізингодавець, окрім безпосередньої передачі об'єкта лізингу у користування лізингоотримувачу, може здійснювати інші дії [9]:

- купувати об'єкт лізингу у продавця;
- здійснювати технічне обслуговування об'єкта лізингу;
- укласти договір страхування об'єкта лізингу;
- надавати консультативні послуги лізингодавцю.

Додаткові обов'язки виникають у лізингодавця у разі залучення кредитних ресурсів (пайовий лізинг). Кредитна установа, надаючи чи кредит, укладає з позичальником кредитний договір. Кредитор також вимагає у лізингодавця-позичальника надійних гарантій повернення кредиту. Як правило, способом забезпечення зобов'язань вибирається об'єкт лізингу, а між кредитною установою і лізингодавцем-позичальником укладається договір застави. Кредитор може наполягати і на інших способах забезпечення виконання кредитних зобов'язань. Таким чином, між кредитором та лізингодавцем-позичальником можуть виникати відносини гарантії, поруки. Отже, укладаються додаткові договори [41].

Якщо в лізинг передається технічно складне обладнання, то такий вид діяльності вимагає укладення окремих договорів на здійснення монтажних, пуско-налагоджувальних робіт тощо.

Саме додаткові обов'язки лізингодавця вбачаються необхідною умовою для того, щоб класифікувати відносини як лізингові. Якщо ж суб'єкт господарювання лише передає об'єкт у користування і не вчиняє інших додаткових дій, такі відносини слід посвідчувати договорами оренди [5].

Виконання додаткових обов'язків потребує від лізингодавця не лише фінансових коштів на купівлю об'єкта лізингу, але й додаткових витрат часу і

коштів на перевезення/обслуговування об'єкта лізингу. Жоден суб'єкт підприємницької діяльності не візьме на себе таку кількість обов'язків, якщо він не матиме з цього вигоди [32].

Розглянувши основні теоретичні аспекти лізингу та його класифікації, варто перейти до характеристики ринку лізингових послуг та механізму його функціонування.

Ринок – це інфраструктурний елемент економічної системи, що передбачає формування механізму взаємодії усіх учасників економічних відносин.

На рис. 1.1 наведено структурну схему механізму функціонування та регулювання ринку лізингових послуг.

Рис. 1.1. Структура механізму функціонування та регулювання ринку лізингових послуг

*складено автором за даними [2, 4, 23, 35, 46, 58]

За економічною сутністю механізм функціонування ринку лізингових послуг відображає комплексну взаємодію інституційних, організаційних і методичних складових у формі лізингових принципів, функцій, процедур, видів

і схем здійснення лізингових угод, що визначені на правовій основі, та їх практичне застосування для забезпечення розвитку суб'єктів підприємництва та національної економіки у цілому.

Лізингової операції передбачають участь учасників ринку лізингових послуг, відносини між якими будуються на основі двох договорів (лізингу і договору про придбання майна). Основною правовою формою регулювання взаємовідносин між суб'єктами ринку лізингових послуг є угода (договір). Така угода часто має як двосторонній, так і багатосторонній характер, Термін угоди лізингу визначається за домовленістю її учасників. Алгоритм взаємодії учасників ринку лізингових послуг можна представити у такій послідовності (рис. 1.2):

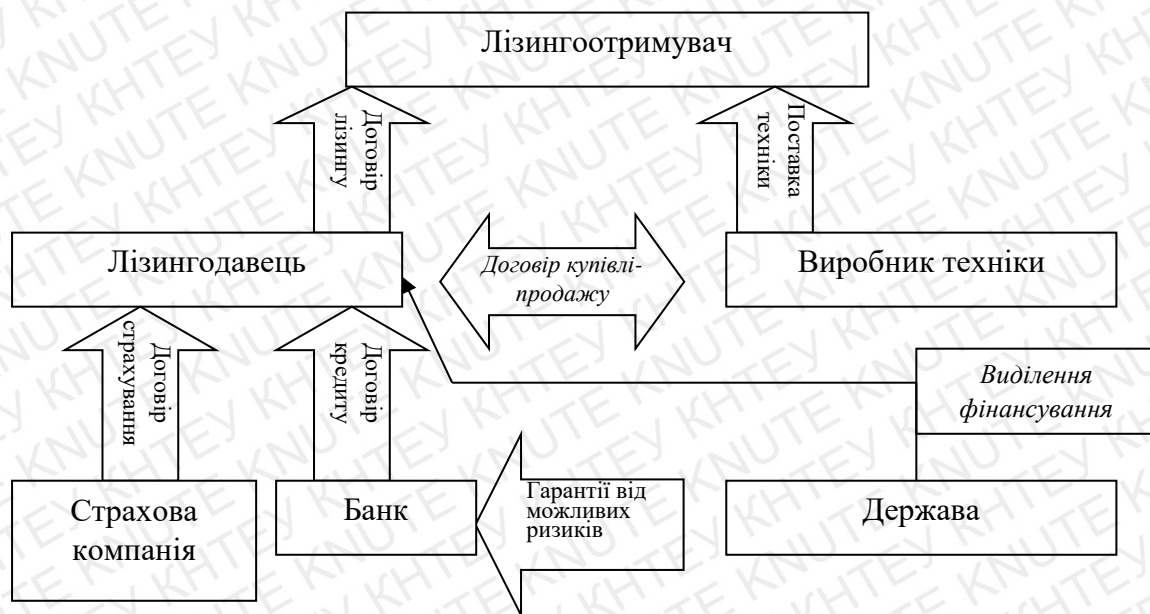

Рис. 1.2. Алгоритм взаємодії учасників ринку лізингових послуг

*складено автором за даними [2, 4, 23, 35, 46, 58]

Лізингодавцями, як правило, є лізингові компанії, великі банки. Лізингоотримувач має права й несе обов'язки покупця. Лізингодавець повідомляє продавця про передачу майна у лізинг. Угоди, які укладаються між учасниками лізингових відносин без участі банків, які фінансують лізингові операції, страхових організацій, які страхують ризики, що з'являються в процесі лізингових угод, посередницьких компаній, які забезпечують логістичні процеси

у ході виконання лізингових операцій (транспортування техніки, зберігання на складі, імпорту техніки та її розмитнення, тощо).

Алгоритм взаємодії учасників ринку лізингових послуг можемо описати у такій послідовності [38]:

1. Компанія, зацікавлена в придбанні певних основних засобів (потенційний лізингоотримувач), знаходить виробника або постачальника відповідного обладнання.
2. У тому випадку, якщо ціна і терміни поставки основних засобів влаштовують потенційного лізингоотримувача, він укладає з постачальником попередню угоду про постачання.
3. Потенційний лізингоотримувач і постачальник основних засобів підбирають лізингодавця, готового придбати дані основні фонди для подальшої передачі в лізинг.
4. Обраний лізингодавець перевіряє лізингоотримувача і погоджує з ним параметри угоди (величину авансового платежу, термін лізингу, ставку лізингових платежів, розмір залишкової вартості і т. д.).
5. У разі схвалення лізингодавцем заплановану операцію він забезпечує її фінансування з власних або зовнішніх джерел капіталу.
6. Лізингодавець набуває дане обладнання у постачальника за ринковою вартістю і негайно проводить повну оплату.
7. Лізингодавець укладає з лізингоотримувачем лізинговий договір і передає йому ці основні засоби.
8. Лізингоотримувач виплачує лізингодавцю одноразовий авансовий платіж, а потім протягом всього терміну дії договору лізингу здійснює лізингодавцю регулярні виплати (лізингові платежі).
9. Після закінчення терміну дії договору лізингу обладнання, як правило, за залишковою вартістю передається лізингоотримувачу.

З описаного алгоритму можна побачити, що компанія-лізингоотримувач передає на виконання лізингодавцю наступні функції [7, 21, 32, 55]:

- 1) фінансування закупівлі устаткування;

- 2) здійснення закупівлі устаткування;
- 3) володіння обладнанням до його передачі у власність лізингоотримувача після закінчення договору лізингу.

Лізингодавець є власником предмета лізингу протягом усього строку дії договору лізингу. Право власності робить лізинг діяльністю з низьким рівнем ризику порівняно з іншими фінансовими продуктами. У випадку традиційного кредиту, після тривалого та детального оцінювання ризику, вимагатиметься забезпечення чи особисті гарантії. У деяких випадках практика оцінювання банківських кредитів не дозволяє здійснювати фінансування потенційного позичальника, через це для деяких компаній та МСП лізинг стає не лише найкращим, а і єдиним варіантом.

Ставки за прострочення в лізингу значно нижчі, ніж у разі банківських кредитів. Зазвичай, майно лізингової компанії (обладнання, технології) має ключове значення для основного бізнесу клієнта. І саме тому лізингові платежі є пріоритетом для лізингоодержувача. Чимало «дефолтних» договорів лізингу можуть бути поновлені, не вдаючись до процесу вилучення активу. З другого боку, сам факт власності на майно робить процес повернення для лізингодавця порівняно швидким та простим. Лізингодавець може потім повторно передати майно у лізинг або продати. Якщо сума авансового платежу, яку сплачує лізингоодержувач, є вагомою, лізингодавець зазвичай більш захищений, оскільки лізингоотримувач не зацікавлений у втраті сплачених ним коштів. За здійснення цих функцій лізингоотримувач сплачує лізингодавцю винагороду у вигляді лізингових платежів, що включають в себе наступні елементи: відшкодування вартості придбаного обладнання, відсотки за кредитом, взятому лізингодавцем для фінансування покупки об'єкта лізингу, податок на майно і комісія лізингодавця.

Розвиток ринку лізингових послуг має ряд переваг і недоліків у процесі фінансування підприємств. При цьому вигоду від лізингу отримують всі учасники: лізингоотримувач, лізингодавець, виробник обладнання, банк. Розкриємо основні переваги лізингу для лізингоотримувача (Додаток Б).

Механізм функціонування ринку лізингових послуг базується на реалізації ним ряду функцій: фінансової, інвестиційної, інноваційної, використання податкових та амортизаційних пільг, соціально-економічної, підприємницької, виробничої, постачальницької, стабілізаційної [6, 18, 32, 44, 53]. Основні функції ринку лізингових послуг наведено у Додаток В. Принципи механізму функціонування та регулювання ринку лізингових послуг наведено у Додатку Г [14, 31, 38].

Схему системи регулювання інфраструктури ринку лізингових послуг можна представити на рис. 1.3.

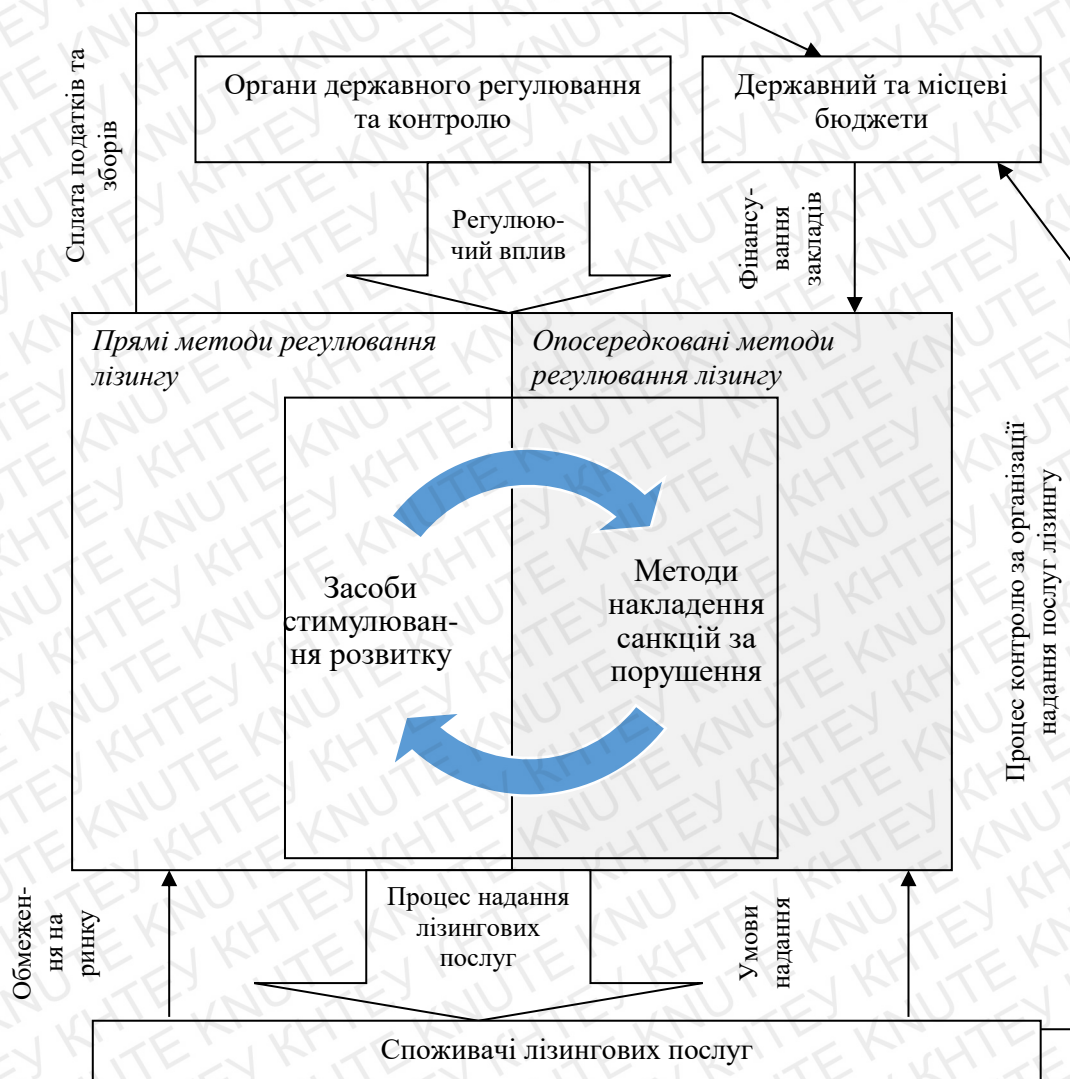

Рис. 1.3. Структурна схема процесу регулювання ринку лізингових послуг

* за автором

Як показано на рис. 1.3, процес регулювання ринку лізингових послуг включає суб'єктів та об'єктів регулювання даного ринку. Об'єктами регулювання на ринку лізингових послуг є самі лізингові послуги та різні ресурси, які беруть участь у їх створенні та наданні.

Отже, в сучасних умовах лізинг є порівняно новим інструментом інвестиційного забезпечення розвитку підприємств. З часом його використання почало розширюватися, коли з'ясували роль лізингу в розвитку економіки. Зіставляючи переваги і недоліки лізингу в кожному конкретному випадку, можна дійти висновку про можливість і ефективність використання лізингу в конкретній ситуації, проте в цілому можна констатувати, що розвиток ринку лізингових послуг є важливим, оскільки за умов стабільності економічної ситуації надає зручні інструменти в сфері довгострокового фінансування операцій з придбання вартісного майна (обладнання).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Система регулювання ринку лізингових послуг в Україні

Необхідність державного регулювання ринку лізингу в Україні обумовлена наступними основними причинами: держава має стимулювати лізингові інвестиції в стратегічні галузі економіки; держава зацікавлена у отриманні якомога більшої фіскальної (у вигляді податків) вигоди від діяльності ринку лізингу; держава зацікавлена у прискоренні обігу грошово-кредитної маси, що стимулює зростання економіки; держава через систему законодавства здійснює вплив на розвиток лізингу та фактори, що його стимулюють; ринкові саморегулятори не завжди в змозі забезпечити баланс інтересів всіх суб'єктів господарювання та громадян країни.

Державне регулювання лізингової діяльності, з точки зору його підстав, можна поділити на загальне, коли держава, в особі уповноважених органів, вирішуючи покладені на них завдання, виступає від імені народу та у суспільних інтересах, і особливе, коли держава виступає власником, управляючи належним їй майном.

Аналіз досвіду різноманітних країн у регулюванні лізингу дозволяє стверджувати, що оскільки фінансовий лізинг інтегрує в собі орендні, кредитні, інвестиційні відносини та має ознаки операцій купівлі-продажу, то існують два основні підходи до формування інститутів державного регулювання лізингу.

Перший полягає у розвитку звичайного контрактного права, що застосовується до угод оренди, позики, купівлі-продажу. У цьому випадку розвиток лізингу буде залежати від кон'юнктури відповідних ринків. Державне регулювання стосуватиметься лізингу опосередковано, через наслідки реалізації державної політики в тій чи іншій сфері. Такий підхід є доцільним в країнах де постійно та регулярно відбувається оновлення основного капіталу, а використання високих технологій не є пріоритетом розвитку.

Другий підхід полягає у цілеспрямованому впливі держави на лізинговий бізнес, як особливу галузь, за допомогою розробки спеціального законодавства та встановлення пільг. Такий підхід характерний для країн, що прагнуть забезпечити інноваційний розвиток економіки, створити умови для розвитку науки та техніки, використовуючи інвестиційний потенціал лізингу.

До суб'єктів регулювання ринку лізингових послуг відносяться безпосередньо органи державної влади (у особі спеціальних організацій – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (надалі – скор. НКЦПФР), органи державного регулювання і контролю (Державна фіскальна служба, Антимонопольний комітет), тощо.

Виходячи з вищесказаного, можливо виділити основних суб'єктів, об'єктів та методи впливу держави на ринок лізингових послуг (рис. 2.1).

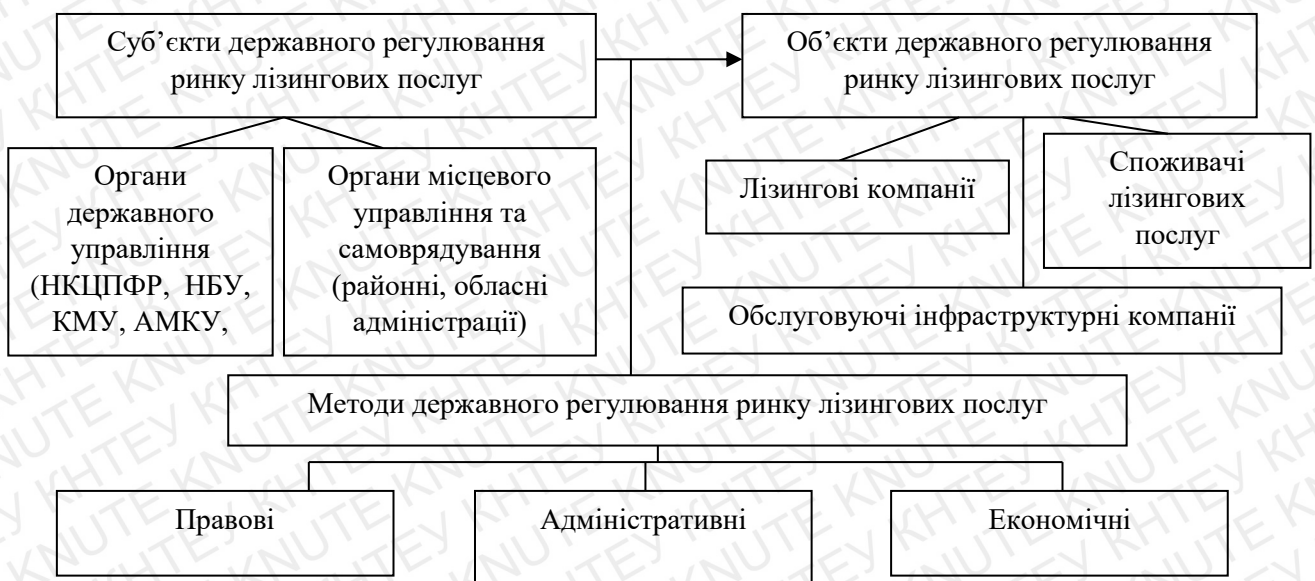

Рис. 2.1. Методи, суб'єкти та об'єкти регулювання ринку лізингових послуг

* складено автором за даними: [22, 31, 60, 41]

Об'єктами регулювання ринку лізингових послуг виступають суб'єкти інфраструктури даного ринку. Як було визначено у розділ 1, до них належать три їх категорії – лізингові компанії, посередники та споживачі лізингових послуг.

Методи державного регулювання ринку лізингових послуг поділяються на три великі групи: правові, адміністративні та економічні. Логіка дослідження потребує розгляду кожного з них більш детально. Правові методи являють собою регламентування діяльності учасників ринку лізингових послуг шляхом створення нормативно-правової бази (кодексів, законів, наказів, розпоряджень, тощо). Україна, поряд з іншими країнами увійшла в список країн, що мають спеціальне лізингове законодавство [1; 2]. Ця обставина дозволяє поділити інструменти державного регулювання лізингу на прямі і опосередковані, виходячи з наявності засобів прямої й не прямої дії.

В Україні нормативна база щодо відносин лізингу не сформована і має багато недоліків (Таблиці 2.1).

Таблиця 2.1

Огляд законодавчої бази, яка регулює лізингову діяльність в Україні

№	Назва законодавчого акту	Основні питання, які регулюються цим актом
1	Цивільний кодекс України від 16.01 2003 року (параграф 6 глава 58 «Найм (оренда)») [67]	Ототожнює поняття лізинг та оренда
2	Податковий Кодекс України від 11.12.2010 р. [52]	Лізинг розглядався тотожним оренді.
3	Господарський кодекс України від 16.01 2003 року (ст. 292) [17]	Наводить основні поняття лізингу у сфері господарювання
5	Закон України «Про фінансовий лізинг» від 11.12 2003 року [55]	Визначає загальні правові та економічні засади фінансового лізингу. Позитивне: спрощено умови договори лізингу, розширено коло суб'єктів, врегульовано питання правових наслідків поліпшення лізингоодержувачем предмета лізингу. Недоліки: не має визначення оперативного лізингу, відсутні ознаки фінансового лізингу.
6	Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 2664-III [57]	Визначає загальний статус та особливості роботи лізингових компаній на ринку

* складено автором за даними: [17, 52, 53, 57, 67]

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг» основним видом лізингу визнається фінансовий. Даний Закон передбачає, що регулювання відносин за договором фінансового лізингу здійснюється нормами Цивільного кодексу, який, натомість, визначає такі види лізингу, як непрямий та прямий [5].

Господарський кодекс, у свою чергу, визначає фінансовий та оперативний види лізингу та зворотню, міжнародні і пайову його форми. Це істотно впливає на визначення функцій лізингу: прямий – збутова функція лізингу, а непрямий – інвестиційна. На противагу вітчизняному законодавству, нормативна база країн СНД підкреслює саме інвестиційний характер фінансового лізингу [12].

У Цивільному кодексі предметом договору фінансового лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів [2].

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» лізингові компанії віднесені до фінансових установ (ст. 1) [3]. При цьому лізингові операції в Україні проводять як фінансові компанії, так і власне лізингові компанії, які не зареєстровані як фінансові установи [6].

Норми чинного законодавства України не встановлюють обмежень щодо організаційної форми лізингових компаній, мінімального розміру їх статутного капіталу. Більшість лізингових компаній в Україні сьогодні створені у формі товариств з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариств. На даний час лізингові компанії в Україні можуть не здійснювати свою діяльність без одержання ліцензії. Проте якщо лізингова компанія буде зареєстрована як фінансова установа, то нормами Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [6] визначені випадки, коли обов'язковим є одержання ліцензії.

Послуги фінансового лізингу можуть надавати банки та інші небанківські установи, внесені до відповідного реєстру, який веде Нацкомфінпслуг. Лізингова діяльність банків здійснюється на підставі ліцензії Національного

банку України. До 2017 року не було ліцензійних вимог для небанківських установ, що надають послуги фінансового лізингу в Україні. 6 грудня 2016 року Кабінет Міністрів України затвердив нові ліцензійні вимоги, відповідно до яких лізингодавці зобов'язані отримувати ліцензію на надання послуг з фінансового лізингу. Варто зазначити, що оперативний лізинг не підпадає під ліцензування.

Адміністративними є методи прямого впливу на учасників ринку лізингових послуг. Прямий вплив передбачає застосування приписів, наказів та розпоряджень вищих органів державної влади з метою регулювання діяльності лізингових компаній. В Україні, наприклад, такими органами є Міністерство охорони здоров'я, обласні та районні ради.

До адміністративних методів впливу держави на ринку лізингових послуг можемо належать визначення стратегічних цілей розвитку та їх відображення в індикативних та інших планах, цільових програмах; державні замовлення і контракти на поставки основних засобів на умовах лізингу; державна підтримка програм розвитку лізингу; адміністративні вимоги до якості надання лізингових послуг; адміністративні обмеження щодо надання лізингових послуг [37, с. 55].

В рамках логіки дослідження, варто відмітити, що лізингова сфера є доволі специфічною та часто негативно реагує на спроби застосування до неї різких адміністративних важелів. Тобто, державне регулювання ринку лізингових послуг, незважаючи на його позитивний вплив, повинне обмежуватися певними рамками.

Економічні методи державного регулювання ринку лізингових послуг передбачають використання фінансових важелів впливу на діяльність учасників ринку. Економічне пряме регулювання включає особливе коло вищезгаданих відносин – всі форми фінансової підтримки, що держава надає суб'єктам лізингу (дотації, участь у капіталі лізингових компаній, гарантії й т.п.) і наявність законів прямої дії, а також ряд інструментів адміністративного впливу.

Економічне опосередковане (непряме) регулювання впливає на лізинговий ринок через результати проведення певної інвестиційної, кредитно-грошової, податкової, амортизаційної, зовнішньоекономічної, у тому числі митної й

тарифної політики, законів непрямої дії й законів, що регламентують інші види економічної діяльності.

Характеризуючи останні зміни у державному регулюванні ринку лізингових послуг варто відмітити Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" (законопроект № 1069-2) [58]. Ухвалений Закон передбачає так званий "спліт" – ліквідацію Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та розподіл повноважень з регулювання фінансового ринку між Національним банком та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Зокрема, Національний банк стане регулятором страхових, лізингових, фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів та бюро кредитних історій, а НКЦПФР регулюватиме недержавні пенсійні фонди та фонди фінансування будівництва.

Завдяки проведеній Національним банком реформі банківського сектору, на сьогоднішній день, він є більш прозорим, докапіталізованим, прибутковим і активно працює з населенням.

Отже, варто відмітити, що обсяги ринку лізингових послуг у нашій країні не відповідають реальним потребам та світовим тенденціям. Доцільність регулювання ринку лізингових послуг в Україні як одного з перспективних елементів інфраструктури економіки не викликає сумніву, що доводить досвід країн із розвинутою економікою, де лізинг набув значного поширення. Подалше зростання й підвищення результативності регулювання ринку лізингових послуг в Україні, а також удосконалення механізму непрямого впливу держави на функціонування суб'єктів ринку лізингових послуг в Україні є можливими за рахунок: розширення інфраструктури ринку (залучення банківського сектора, бюро кредитних історій, страхових компаній, акціонерних та інших товариств до розвитку лізингових послуг), упровадження механізму сублізингу; залучення нових джерел фінансування лізингових операцій у вигляді приватного капіталу; створення лізингових консультативних центрів з організації процедури лізингу й оформлення договорів, зокрема для малих підприємств, які б здійснювали

також роз'яснювальну роботу та популяризацію лізингу з метою підвищення рівня обізнаності потенційних учасників лізингових відносин; організації на регіональному рівні збору даних про попит та пропозицію на об'єкти лізингу, яка б усунула проблему не достатності й суперечливості даних про стан ринку лізингових послуг в Україні, в також практичної відсутності статистичної звітності про діяльність лізингодавців; розширення державної підтримки лізингу як інструменту довгострокового інвестування та активізації фінансування операцій із лізингу будівельного та промислового устаткування.

2.2. Еволюція та сучасний стан ринку лізингових послуг в Україні

Ринок лізингу в Україні розвивався повільно та переважно за рахунок створення державних компаній. У 1997 році Кабінет Міністрів України започаткував спеціальний лізинговий фонд, який пізніше трансформували в лізингову компанію «Украгролізинг», 100% акцій якої належать державі (досі діє на ринку) [61]. Ця компанія отримувала річні бюджетні асигнування (100–150 млн грн) на підтримку фінансування вітчизняної сільськогосподарської техніки. Сільськогосподарський та транспортний сектори підтримували ще дві державні лізингові компанії «Украгроماشінвест» та «Укртранслізинг». Присутність на ринку цих компаній негативно вплинула на конкуренцію та ціноутворення. Їхня діяльність була спрямована на підтримку виробників обладнання та механізмів, а не на діяльності для досягнення статусу успішних лізингових компаній. Незадовільна практика платежів та невиконання зобов'язань лізингоодержувачами цих компаній значним чином вплинули на майбутню платіжну дисципліну лізингових клієнтів (наприклад, компанія «Украгролізинг» недоотримала більше 4% лізингових платежів від своїх клієнтів) [65].

У 2000 році загальна частка лізингових активів у ВВП становила 1% (найнижчий показник у Європі). За даними Держкомстату, за період 1994–2003 року в Україні було зареєстровано понад 60 лізингових компаній. Більшість лізингових компаній, пов'язаних з банками, було створено здебільшого для

оптимізації процесів управління майном, вилученим в неплатоспроможних позичальників.

Значне зростання обсягу лізингу відбувалося наприкінці 1990-х – початку 2000-х років, і до 2006 року було вже 65 лізингових компаній з портфелями на суму 3,6 млрд грн. У 2005-2007 рр. темпи розвитку лізингу перевищили банківські та середньоєвропейські.

Як і для інших частин фінансового сектору, фінансова криза 2008–2009-х років спричинила серйозні проблеми для лізингу. Незважаючи на певне відновлення 2010 та 2011 років, внутрішній конфлікт в Україні 2013–2014 років та девальвація гривні фактично зупинили розвиток ринку лізингу. Лізингові портфелі скоротились у 2,5 рази в гривневому еквіваленті, або в 10 разів у доларовому: з 67,8 млрд грн або 8,487 млрд дол. США (станом на 31 грудня 2013 року) до 22,8 млрд грн або 0,8 млрд дол. США (31 грудня 2017 року), також лізингові компанії мали реструктурувати чимало лізингових платежів [70].

З погляду створення нового бізнесу панувало аналогічне становище – у 2013 році укладено 11 000 договорів на суму 31 553 млн грн (3 947 млн дол. США) порівняно з 7 752 договорами на суму 12 968 млн грн (462 млн дол. США) 2017 року.

З 2013 року чимало лізингових компаній пішли з ринку, а ті, що залишаються, переважно є компаніями, пов'язаними з приватними банками або дочірніми компаніями іноземних лізингових компаній. Серед компаній, які вирішили піти, було чимало міжнародних гравців: ING Lease, SG Equipment Leasing, UniCredit Leasing, Українська лізингова компанія (BNP Paribas Leasing Solutions).

Динаміку кількості суб'єктів, що мають право надавати послуги лізингу в Україні, наведено на рис. 2.2.

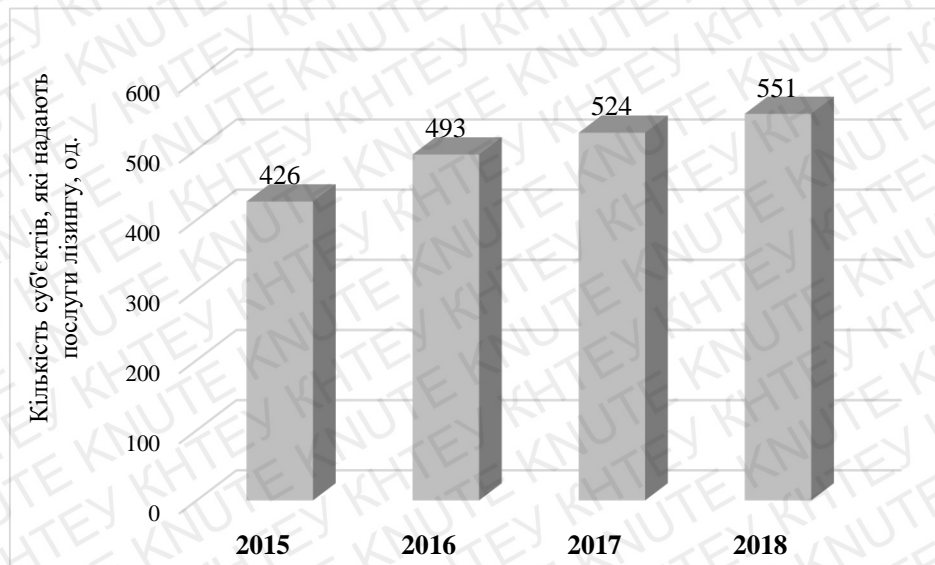

Рис. 2.2. Динаміка кількості суб'єктів, що мають право надавати послуги лізингу в Україні, од. (станом на 1 січня 2019 р.) [70]

Як свідчать дані рис. 2.3, в цілому кількість компаній в Україні, що можуть надавати лізингові послуги (оформлення угод лізингу), має поступову тенденцію до зростання. Станом на початок 2019 року 551 установа мала право на надання послуг з фінансового лізингу (зокрема 280 фінансових компаній, 88 банків та 183 юридичні особи, що не є фінансовими установами) (рис. 2.3).

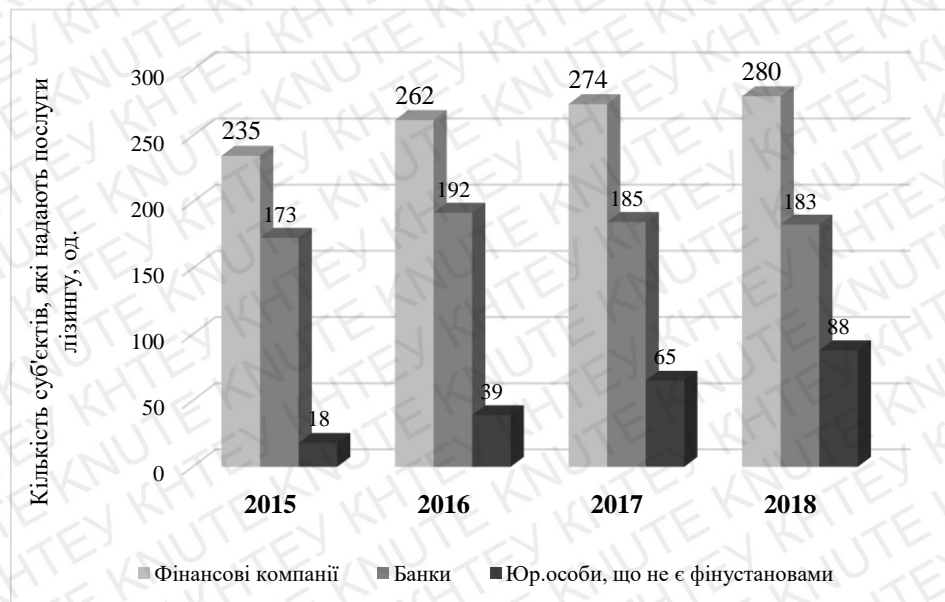

Рис. 2.3. Кількість суб'єктів, що мають право надавати послуги лізингу в Україні у 2015-2018 рр., од. (станом на 1 січня 2019 р.) [70]

Незважаючи на те, що у реєстрі Нацкомфінпослуг зареєстровано велику кількість установ з правом ведення факторингової та лізингової діяльності, насправді лізингову діяльність вони взагалі не провадять. Це негативно позначається на загальній статистиці ринку лізингових послуг, ускладнює контроль за здійсненням лізингової діяльності з боку держави.

Рис. 2.4. Динаміка обсягу портфелю договорів фінансового лізингу в Україні у 2015-2018 рр., млн.грн / млн.дол (станом на 1 січня 2019 р.) [70]

Як можемо бачити з рис. 2.4, станом на 1 січня 2019 року сума діючих договорів фінансового лізингу всіх типів становила 23105 млн грн. Динаміка портфелю лізингових компаній у 2015-2017 рр. мала спадний характер, що пояснювалося зниженням загальної активності на даному ринку та досить високою вартістю залучення фінансових ресурсів під договори лізингу.

2016 рік став першим позитивним роком для економіки України після кризи. Ринок лізингу також почав відновлюватися. Згідно статистичних даних Нацкомфінпослуг, кількість нових договорів лізингодавців у небанківському секторі у 2016 році зростає до 9 160 (+ 122%), перш ніж знизитись у 2017 році до 7 752 (рис. 2.5).

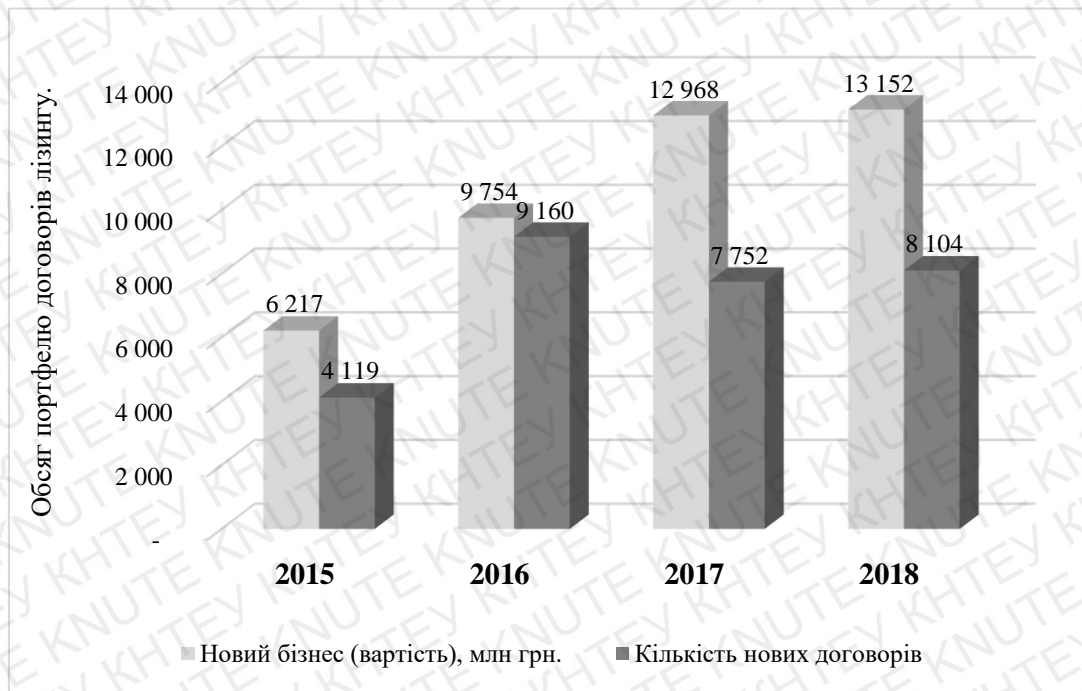

Рис. 2.5. Динаміка обсягу нових договорів у вартісному та кількісному еквіваленті на ринку лізингу в Україні у 2015-2018 рр., од / млн.грн (станом на 1 січня 2019 р.) [70]

Вартість нових угод збільшувалася 2 роки поспіль: на 57% у 2016 році до 9 751 млн грн та на +33% у 2018 році до 12 968 млн грн. Загалом 22,8 тис. контрактів на загальну суму 22,7 млрд грн. Утім, для порівняння, – кількість чинних договорів у 2013 році становила 25 050, а у 2014 – 27 348. Більш того, сума діючих у 2018 році договорів не досягла загальної суми в 67 млрд грн 2013 року або навіть суми 26 млрд грн 2015 року.

На українському ринку лізингу домінує фінансовий лізинг. Це цілком характерно на початковому етапі розвитку ринку лізингу, оскільки клієнти здебільшого зацікавлені в отриманні предмета лізингу у власність наприкінці дії договору лізингу. Оперативний лізинг не підлягає спеціальному регулюванню, спеціалізованої звітної інформації щодо нього також немає, тому важко визначити обсяг послуг з оперативного лізингу. Проте оперативний лізинг в Україні є і пропонується здебільшого корпоративним клієнтам для задоволення потреб у володінні легковими автомобілями.

Переважна більшість лізингоотримувачів – це юридичні особи (90%), і лише 10% – це фізичні особи. Приблизно 70% активних клієнтів лізингу – це МСП. Лізингові угоди укладають у гривнях без прив'язки або з прив'язкою до курсу долара США/євро. Процентні ставки у гривнях за лізинговими угодами становлять 25–30%, а з прив'язкою до курсу долара США в середньому становлять 10–12%. З точки зору строку дії лізингових договорів, більшість з них укладаються на період від 2-х до 5-ти років. Деякі державні компанії мають у своєму портфелі лізингові угоди зі строком дії 10 років.

У середньому авансовий платіж становить від 20 до 40%, з тенденцією до поступового зниження суми, яка вимагається при підписанні угоди. Зазвичай лізинг недоступний для компаній, які не можуть надати фінансову звітність за три роки. Середня сума договору становить від 500 тис. до 1 млн грн. Також варто зазначити, що найбільші лізингові компанії не зацікавлені в фінансуванні малих угод.

Станом на кінець 2018 року найбільшими лізингоотримувачами, були представники транспортної галузі та сільського господарства, обсяг діючих договорів з якими склав 7,22 млрд грн та 5,50 млрд грн відповідно. За договорами на суму близько 10 млрд грн. профінансовано інші галузі (будівництво, промислове обладнання, будівлі) (рис. 2.6).

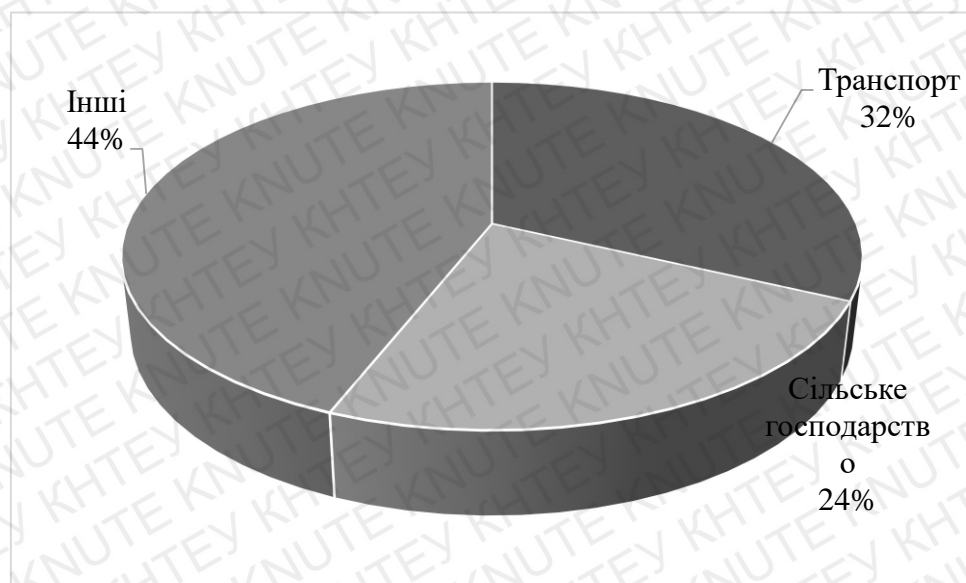

Рис. 2.6. Структура лізингоотримувачів на ринку лізингу в Україні у 2018., од / млн.грн (станом на 01.01.2019 р.) [70]

Лізингодавці найбільше зацікавлені в лізингу високоліквідного обладнання, яке можна легко повернути та перепродати. Яскравим прикладом цього є автомобілі. У портфелях більшості лізингових компаній автомобілі зазвичай є домінуючим предметом фінансового лізингу. Лізинг легкових автомобілів, безумовно, є найбільш розвинутою частиною українського ринку лізингу. Деякі більші за розміром компанії працюють з «угодами щодо надання повного спектру послуг», за якими лізингодавець керує автомобільним парком компанії. Досвід міжнародних компаній у забезпеченні цього типу лізингу (AVIS-Україна або ALD Automotive) успішно переймається іншими компаніями, як-от «УЛФ Фінанс» або «ОТП Лізинг». Кількість наданих у лізинг автомобілів у 2016 році становила 6 тис. одиниць, що на 70% більше порівняно з 2015 роком. За даними УОЛ, у 2017 році загальна кількість наданих у лізинг автомобілів становила 5 871, у 2018 році – 4531. Лідерами стали компанії «ОТП Лізинг» (1 615 автомобілів), «УЛФ Фінанс» (1 249 автомобілів) та «Порше Лізинг Україна» (1 117 автомобілів) [70].

Другим найбільш розвиненим сектором лізингу є сільське господарство. У 2016 році надано в лізинг 650 одиниць сільськогосподарської техніки. Беззаперечним лідером у цій сфері є компанія «ОТП Лізинг», яка передала у лізинг 450 одиниць техніки. У 2017 році «ОТП Лізинг» збільшила кількість лізингових договорів до 701 одиниці на суму 50 млн дол. США. «ОТП Лізинг» профінансувала 80% одиниць техніки, які фінансувала УОЛ (у загальному обсязі всі його члени профінансували 880 одиниць). З-поміж 315 переданих у лізинг тракторів у 2017-2018 рр. найпопулярнішими були «Білорус» (89), «Case» (75), «New Holland» (55), «John Deere» (38) і «Fendt and Massey Ferguson» (34). Передано в лізинг 95 зернозбиральних комбайнів; 31 – марки «New Holland», 27 – «Case», 17 – «John Deere» і 11 – «Class» [70].

Український клуб аграрного бізнесу (УКАБ) в інформації про структуру наданих в лізинг активів у сільськогосподарському секторі зазначає, що у 2017-2018 рр. основною технікою, щодо якої укладали договори лізингу, були трактори (50%), комбайни (25%) та обладнання для культивування (25%) [70].

За оцінкою Німецької консультативної групи в Україні, нестача у фінансуванні малого бізнесу сягає 9.3 млрд євро. У 2016 році кредити приватному сектору становили 48% банківських активів (у 2014 році – 54%). Це менше, ніж у сусідній Польщі (59%), але більше, ніж у Білорусі (32%), де кредити державним підприємствам відіграють важливішу роль. Порівнюючи кредити приватного сектору з ВВП, можна побачити зменшення з 60% (2014 рік) до 39% (2016 рік).

За даними Річного звіту Європейської комісії про розвиток європейський МСП за 2017-2018 рр., доступ до фінансування вважається найменш важливим обмеженням для бізнесу. Найбільшою проблемою (для 25% компаній) був пошук клієнтів, за нею йде наявність кваліфікованого персоналу та досвідчених керівників (20%). Другорядними є питання конкуренції (для 13%), регулювання (12%) та вартості виробництва або праці (12%). Доступ до фінансування став проблемою лише для 9% європейських МСП [47].

Таким чином, проведений аналіз дає підстави зробити висновки про те, що ринок лізингових послуг поступово зростає. Найсуттєвішими проблемами функціонування ринку лізингових послуг в Україні є недостатність регулювання державою лізингової діяльності, яке можливе через здійснення адміністративно-правових, організаційно-економічних, інформаційно-консультативних методів і заходів впливу.

2.3. Оцінка факторів, що впливають на розвиток ринку лізингових послуг в Україні

У даному питанні проведемо оцінювання основних факторів, що впливають на розвитку ринку лізингових послуг в Україні. З цією метою пропонується проаналізувати вплив факторів з використанням STEEPLE-аналізу та методики кореляційно-регресійного аналізу.

Для оцінки спочатку варто звернути увагу саме на чинники макровпливу, до яких відносяться політичні, правові, економічні, демографічні, соціально-

етичні та технологічні. Характеристику матриці STEEPLE-аналізу впливу політико-правових факторів на ринок лізингових послуг наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Матриця STEEPLE-аналізу впливу політико-правових факторів
макросередовища на ринок лізингових послуг в Україні**

Група факторів	Прояв фактору	Напрямок впливу на лізингову діяльність*	Пояснення впливу
Політичні	Динаміка розвитку політичної ситуації	+/-	Політична ситуація в Україні є мінливою у довгостроковому плані
	Ризики загострення конфліктів на Сході	-	Відсутність сигналів до примирення з боку влади окупованих територій та Росії
	Зниження зовнішньої підтримки України	-	Україна поступово втрачає увагу у закордонних партнерів, дестабілізація військово-політичної ситуації
Правові	Законодавство	+/-	Має неоднозначний характер в плані впливу на діяльність. Підприємство пристосовується до його змін
	Боротьба з рейдерством	+	До законодавства були внесені певні зміни щодо діяльності державних реєстраторів, що ускладнює рейдерські атаки на бізнес

* («+» – сприяє розвитку, «-» – перешкоджає розвитку, «+/-» або «-/+» – вплив неоднозначний)

Характеризуючи вплив політичних факторів, варто відмітити, що політична ситуація є головним критерієм формування очікувань учасників ринку лізингових послуг. Політична дестабілізація у 2013-2014 рр. досить сильно вдарила по розвитку ринку. В сучасних умовах політична ситуація в Україні є мінливою у довгостроковому плані, помітні певні тренди до її стабілізації. Однак, все ж таки існують досить суттєві ризики загострення конфліктів на Сході. Погіршення впливу політичних факторів також посилюється відсутністю сигналів до примирення з боку влади окупованих територій та Росії. В останній рік помітним є зниження підтримки України на зовнішньо-політичній арені. З боку світової спільноти Україна поступово втрачає інтерес.

Ключовими правовими факторами є законодавча база регулювання ринку лізингових послуг та нормативне закріплення засад протидії рейдерським атакам на бізнес. Формування законодавчого забезпечення має неоднозначний характер

в плані впливу на ринок лізингу. Учасникам ринку постійно потрібно адаптуватися до його змін. Позитивним наслідком реформування національного законодавства по відношенню до діяльності у сфері лізингових послуг є реформування митниці та спрощення процедур розмитнення обладнання, яке постачається з-за кордону. Зокрема, прогнозується зростання швидкості проходження операторами ринку митних процедур при розмитненні обладнання.

Варто також відзначити, що багато підприємств агросектору, які є активними лізингоотримувачами різного імпортного обладнання та транспорту, упродовж останніх років зазнавали багатьох рейдерських атак на свій бізнес, у тому числі це також впливало на рівень очікувань учасників ринку. Обладнання, взяте у фінансовий лізинг, чорні рейдери могли відібрати разом з іншими активами. Тому досить значним позитивним моментом у реформуванні правової системи України на сучасному етапі є посилення боротьби з рейдерством. У червні 2019 року в законодавстві внесено певні зміни щодо діяльності державних реєстраторів, що ускладнює рейдерські атаки на бізнес.

Основними юридичними проблемами, які стосуються сфери лізингу, є:

- «Подвійне оподаткування» у разі перепродажу обладнання, яке було вилучене. Українські податкові органи в електронному вигляді адмініструють податок на додану вартість (ПДВ) на товари, які передано у лізинг. У разі вилучення майна, клієнт, який не виконав зобов'язання, не повертає отриманий ПДВ кредит та часто відмовляється надавати лізингодавцю податкову накладну. Без цього лізингодавець не може підтвердити податковий кредит на ПДВ, а у випадку перепродажу товару відбудеться повторне оподаткування (подвійне оподаткування).

- Не включення лізингоотримувачів до державних програм дотацій. Наразі існує спеціальна урядова програма, яка передбачає дотації на закупівлю сільськогосподарської техніки українського виробництва, та лізингові компанії не мають права брати в ній участі.

- Відсутність прискореної амортизації для активу, який вже передано у лізинг. Прискорення амортизації активів, отриманих за договорами

фінансового лізингу, зробить використання лізингу більш привабливим для бізнесу, а Держава таким чином зможе спонукати оновлення виробничих потужностей. Як зазначає УОЛ, це було зроблено в інших країнах для стимулювання лізингової галузі [47].

Результати оцінки впливу економічних факторів макросередовища на ринок лізингових послуг наведено у табл. 2.3. Макроекономічні фактори включають в себе такі параметри як валютний курс, темпи інфляції, ціноутворення на ринку лізингових послуг, вартість кредитів в економіці.

Таблиця 2.3

**Матриця STEERPLE-аналізу впливу економічних факторів
макросередовища на ринок лізингових послуг**

Група факторів	Прояв фактору	Напрямок впливу на лізингову діяльність*	Пояснення впливу
Економічні	Кількість учасників на ринку лізингових послуг	+	Зростання кількості учасників на ринку лізингових послуг покращує стан економічної конкуренції на ньому
	Валютний курс	+	Укріплення курсу національної валюти позитивно впливає на можливість планування діяльності, знижує втрати від курсових різниць
	Інфляція	+	Інфляційні процеси упродовж останніх 3-х років мають характер стабілізації. Зниження рівня інфляції на фоні загальної макроекономічної динаміки позитивно впливає на розвитку ринку лізингових послуг в Україні
	Джерела фінансування лізингових компаній	+	Вартість обладнання, взятого у фінансовий лізинг, має бути порівняною з витратами на його придбання

* («+» – сприяє розвитку, «-» – перешкоджає розвитку, «+/-» або «-/+» – вплив неоднозначний)

Для оцінки впливу факторів на розвитку ринку лізингових послуг з використанням методу кореляційно-регресійного аналізу варто використати дані НКЦПФР (щодо кількості компаній на ринку лізингових послуг) та Державної служби статистики України (макроекономічні показники). Опис усіх показників,

які були використані для дослідження впливу різних макрофакторів на кількість учасників ринку лізингових послуг, наведено у табл. 2.4 [48].

Таблиця 2.4

Змінні, які використовуються для побудови регресійної моделі аналізу впливу макроекономічних чинників на кількість учасників ринку лізингових послуг

Назва змінної	Позначення змінної	Економічний зміст змінної
1	2	3
Обсяг портфелю лізингових компаній	Y	Характеризує загальний обсяг діяльності лізингових компаній
Кількість учасників на ринку лізингових послуг	X1	Даний показник виражає активність розвитку ринку лізингових послуг
Валютний курс	X2	Виражає співвідношення валютних курсів, характеризує валютну політику
Інфляція	X3	Даний показник характеризує рівень динаміки цін, який впливає на вартість грошей в економіці
Джерела фінансування лізингових компаній	X4	Виражає загальний рівень фінансового забезпечення роботи лізингових компаній

Вихідні статистичні дані для проведення аналізу наведено у Додатку Д. Кореляційно-регресійний аналіз було здійснено з використанням програмного продукту Stata. Використовуючи відповідну команду Stata (reg) з вказанням набору змінних моделі було отримати зведений результат параметрів множинної регресії.

На рис. 2.7 наведено результати обчислення параметрів множинної моделі, яка описує вплив макроекономічних чинників на кількість компаній, що можуть надавати лізингові послуги. Як видно з рис. 2.7, модель має достатній ступінь пояснення варіації залежної змінної, про що свідчать дані (R^2).

. reg y x1 x2 x3 x4						
Source	SS	df	MS			
Model	47285023.7	4	11821255.9	Number of obs =	6	
Residual	55627.1786	1	55627.1786	F(4, 1) =	212.51	
Total	47340650.8	5	9468130.17	Prob > F =	0.0514	
				R-squared =	0.9988	
				Adj R-squared =	0.9941	
				Root MSE =	235.85	

y	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
x1	69.77494	7.703206	9.06	0.070	-28.10357	167.6534
x2	-507.4459	30.79008	-16.48	0.039	-898.6709	-116.2209
x3	47978.52	5333.284	9.00	0.070	-19787.28	115744.3
x4	-10.19574	1.919702	-5.31	0.118	-34.58786	14.19639
_cons	-110942.5	12913.98	-8.59	0.074	-275030.2	53145.25

Рис. 2.7. Результати запуску регресії для оцінки вплив макроекономічних чинників на динаміку розвитку ринку лізингових послуг в Україні [47]

Отриманий показник доводить факт суттєвої варіації зв'язку між змінними. Для множинної регресії він становить 0,9787, що характеризує дуже високу ступінь зв'язку. Тобто, набір визначених факторів в цілому визначав суттєвий вплив факторів на показники кількості лізингових компаній в Україні. Значення F-критерію становить 212,51 при значенні Ftable (мінімальне) – 4,1. Можна зробити висновок про високий ступінь суттєвості даної моделі. Отже, з отриманих даних можемо сказати, що макроекономічна ситуація є прямим стимулятором розвитку ринку лізингових послуг.

Фактор кількості компаній на ринку позитивно впливав на зростання обсягу портфелю лізингових послуг. Варто зазначити, що вартість портфелю було взято у дол. США, оскільки внаслідок значної девальвації гривні у 2014-2015 рр. цифри в національній валюті є неінформативними та викривляють статистичну динаміку. Також на зростання вартості портфелю лізингових компаній позитивно впливав фактор інфляції за рахунок суто цінового впливу. Вартість предметів лізингу внаслідок інфляції переіндексовувалась на темп інфляції, що підвищувало вартість загального портфелю. Негативними чинниками впливу на обсяг портфелю послуг лізингу були фактори валютного курсу та джерела фінансування лізингових компаній. Валютний курс відображав девальваційні тенденції та був наслідком кризи в економіці. Також криза

зумовлювала суттєве скорочення джерел фінансування лізингових компаній (активів) у 2014-2015 рр., що спричиняло також зниження їх портфелю.

Варто відмітити, що в останні роки укріплення курсу національної валюти позитивно впливає на можливість планування діяльності, знижує втрати від курсових різниць при імпорті обладнання, яке надається в лізинг. Курсові тренди позитивно впливають на рівень інфляції. Інфляційні процеси упродовж останніх 3-х років мають характер стабілізації. Вітчизняні гравці на ринку лізингових послуг мають перспективи у покращенні ціноутворення, особливо в сегменті імпортного обладнання.

В Україні бракує великих мереж міжнародних банків та лізингових компаній. Однак є ознаки зацікавленості зі сторони іноземних інвесторів, оскільки економіка покращується і впроваджуються реформи. Лізингодавцем номер один в Україні є компанія з угорським капіталом «ОТП Лізинг» [47].

Лізингові компанії, котрі входять до складу банківських груп, перебувають під тиском нормативів НБУ (щодо фінансування пов'язаних осіб), що може обмежити їхнє зростання. Оскільки фінансування надає банк, компанія має дотримуватися вимог НБУ, що обмежує фінансування до 25% статутного капіталу компанії в структурі компаній, що належать до тієї самої групи. Виходячи з цього, банківська лізингова компанія може не мати змоги залучати достатньо капіталу від материнської компанії. Іншим обмеженням для всіх лізингових компаній є відсутність внутрішніх ринків капіталу як дуже поширеного джерела отримання фінансування у місцевій валюті. Ресурси, які можна інвестувати фінансовим установам у ринки капіталу, обмежено системою державного регулювання (обмеження щодо ризиковості інвестицій), що також має негативний вплив на зростання ринків капіталу [48].

Результати оцінки впливу соціальних та технологічних, факторів макросередовища на ринок лізингових послуг наведено у табл. 2.5.

Матриця STEEPLE-аналізу впливу соціальних, технологічних, морально-етичних та екологічних факторів макросередовища на ринок лізингових послуг

Група факторів	Прояв фактору	Напрямок впливу на лізингову діяльність*	Пояснення впливу
Соціальні (демографічні)	Зниження чисельності населення	-	Скорочення чисельності населення в цілому негативно впливає на формування потенційного попиту на лізингові послуги
	Урбанізація	+	Підвищення рівня урбанізації сприяє підвищенню попиту на лізингові послуги
Технологічні	Технології надання послуг	+	Сучасні технології передбачають зростання вимог до лізингові послуги
	Технології у сфері комунікацій	+/-	Розвиток інформаційних систем робить процес надання лізингових послуг більш гнучким
Морально-етичні	Розуміння лізингу та готовність його використовувати	-	Бізнес в Україні ще до кінця не розуміє усю сутність лізингу та не готовий використовувати його можливості в повній мірі

* («+» – сприяє розвитку, «-» – перешкоджає розвитку, «+/-» або «-/+» – вплив неоднозначний)

Соціальні (демографічні) фактори виражені представлені такими тенденціями як зниження чисельності населення та урбанізація. Скорочення чисельності населення в цілому негативно впливає на формування потенційного попиту на ринках, які визначають потребу у лізингу обладнання.

Технологічні фактори представлені технологіями надання лізингових послуг. Сучасні технології передбачають зростання вимог до операторів ринку. Зокрема, відбувається діджиталізація фінансових відносин, зростання гнучкості проведення та моніторингу лізингових операцій.

Очевидним стримуючим фактором для розвитку ринку лізингу в Україні є недостатнє розуміння лізингу як інструменту для доступу до фінансування з боку малого бізнесу і державних службовців. Також бракує розуміння, що це інноваційний спосіб придбання обладнання, яке є ключовим елементом бізнесу, завдяки гнучкій схемі фінансування.

Лізинг почав активно розвиватися в Україні орієнтовно у 2007 році, коли представники міжнародних груп (наприклад, Porsche Finance, Societe Generale, Raiffeisen Bank, ING) почали фінансування юридичних та фізичних осіб. Завдяки рекламі цих іноземних компаній пересічні українці вперше почули про лізинг. Утім і дотепер, більшість людей та компаній мало знають про лізинг і те, як він працює.

Аналізуючи результати пошуку в Google, в Україні слово «лізинг» (як українською, так і російською мовами) майже ніколи не «запитувалося». У Польщі слово «лізинг» шукають значно рідше, ніж кредит, але частота запитів незрівнянно більша, ніж в Україні (рис. 2.8).

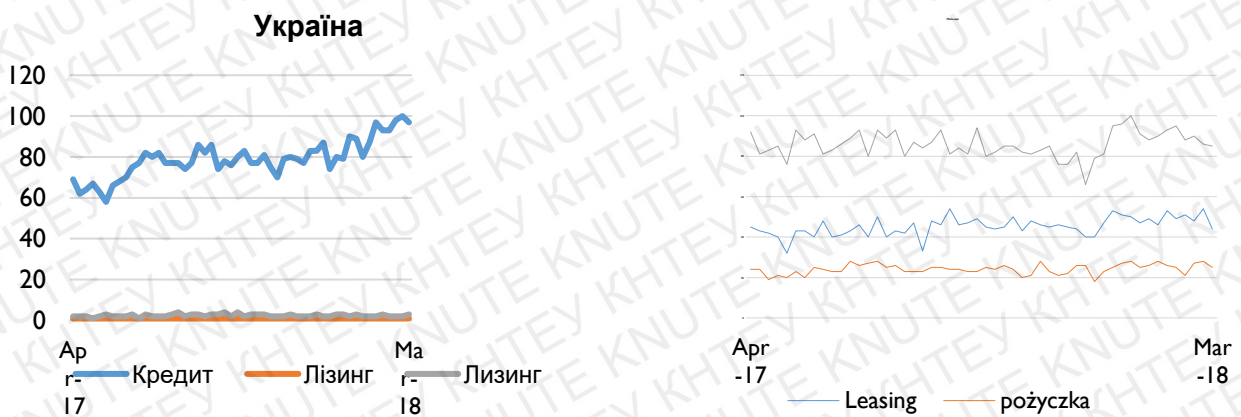

Рис. 2.8. Результати пошукових запитів в Google по слову «лізинг» [69]

Брак загальних знань про лізинг та існуючих на ринку лізингодавців дав змогу «псевдолізинговим компаніям» створювати шахрайські схеми. Фізичних осіб приваблювали пропозиціями про лізинг автомобілів за дуже привабливими цінами та з порівняно низькими авансовими платежами. Утім, після підписання договору лізингу та оплати 10-40% вартості транспортного засобу, обіцяний автомобіль так ніколи і не з'являвся. Більш того, ці «фейкові» лізингові компанії дуже рідко повертали гроші, оскільки в платіжних документах призначенням платежу, як правило, зазначається «консультація з питань придбання транспортного засобу», а не авансовий лізинговий платіж.

Зростаюча кількість автомобілів з іноземною реєстрацією негативно впливає на лізингову галузь. Станом на 31 січня 2018 року в Україні зареєстровано 246,4 тис. автомобілів з іноземною реєстрацією. Українці користуються перевагами низьких цін на автомобілі в Європі, імпортуючи їх та не сплачуючи митних зборів. Ця ситуація завдає серйозної шкоди ринку вживаних автомобілів, а також негативно впливає на продаж нових автомобілів. За словами представників AVIS-Україна, такий незаконний імпорт зменшує кількість потенційних клієнтів сфери лізингу та знижує ціни на нові автомобілі [60].

Таким чином, політична ситуація є головним критерієм формування очікувань учасників ринку лізингових послуг. Макроекономічна ситуація є прямим стимулятором розвитку ринку лізингових послуг. Фактор кількості компаній на ринку позитивно впливав на зростання обсягу портфелю лізингових послуг. Також на зростання вартості портфелю лізингових компаній позитивно впливав фактор інфляції за рахунок суто цінового впливу. Вартість предметів лізингу внаслідок інфляції переіндексовувалась на темп інфляції, що підвищувало вартість загального портфелю. Негативними чинниками впливу на обсяг портфелю послуг лізингу були фактори валютного курсу та джерела фінансування лізингових компаній.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід стимулювання розвитку ринку лізингових послуг та перспективи його застосування в Україні

В сучасних умовах лізинг є порівняно новим інструментом інвестиційного забезпечення розвитку підприємств. Фінансова глобалізація та інтернаціоналізація виробництва привели до прискореного розвитку ринку лізингових послуг, про що свідчить динаміка обсягів лізингового бізнесу (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Динаміка світового обсягу ринку лізингових послуг за 2012-2018 рр., млрд.дол

*складено автором на основі [71]

Так, у 2012-2018 рр. їх обсяги зросли на 72,7% і досягли рекордних 1005,3 млрд. дол. США. Галузь досить легко пережила глобальну фінансову кризу, хоча падіння обсягів нового бізнесу у 2008-2009 рр. становило 6,1% та 24,0%. У 2010-2012 рр. вона швидко відновилося. Але далі зростання обсягів нового бізнесу уповільнилося, що пояснюється розвитком кризових явищ в окремих країнах та наростанням проблем у світовій економіці загалом. Сьогодні на три регіони

(Північна Америка, Європа та Азія) приходиться понад 94% всіх укладених у світі угод (рис. 3.2).

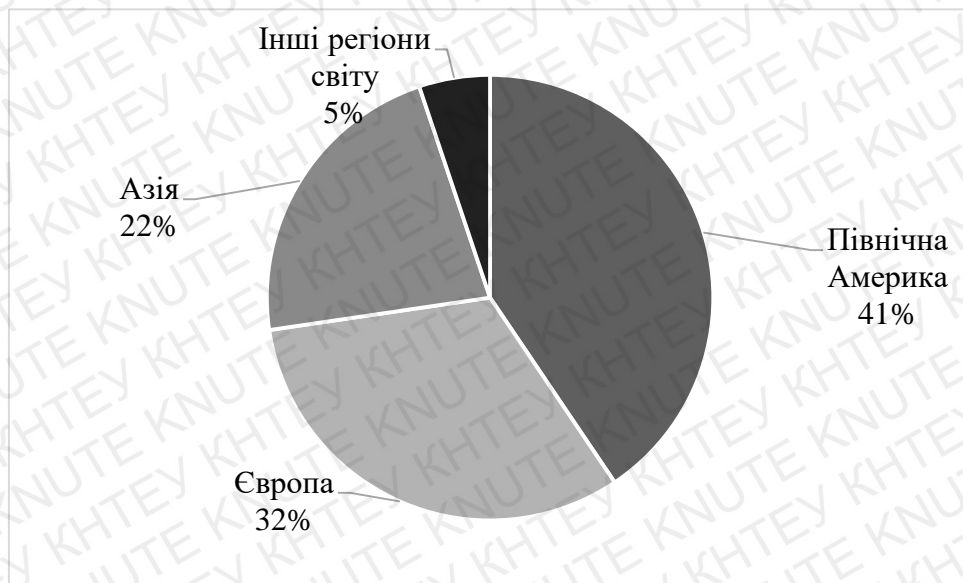

Рис. 3.2. Географічна структура світового ринку лізингових послуг у 2018 році, %

*складено автором на основі [71]

Найменші частки на світовому ринку лізингу мають країни Південної Америки та Африки. За критерієм обсягів нового бізнесу у 2012-2018 рр. активно розвивалися ринки Азії, Австралії та Нової Зеландії. Так, протягом цього періоду вони зросли для першого регіону майже в 3 рази, для другого – в 3,8 раза (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка обсягів та структури світового ринку лізингових послуг у 2012-2018 рр.

Регіон	Обсяг нового бізнесу в 2018 р., млрд. дол.	Зміна обсягів нового бізнесу у 2018 р. проти		Частка на світовому ринку лізингу, %		
		2012 р., %	2017 р., %	2005 р.	2017 р.	2018 р.
Північна Америка	407,8	72,3	10,7	40,7	39	40,6
Європа	322,8	34,7	-1,5	41,2	34,7	32,1
Азія	223	201,4	14,4	12,7	20,7	22,2
Австралія та Нова Зеландія	31,2	280,5	-12,4	1,4	3,8	3,1
Південна Америка	13,8	-0,7	29	2,4	1,1	1,4
Африка	6,7	-30,2	-1,5	1,6	0,7	0,7
Разом	1005,3	72,7	6,5	100	100	100,0

*складено автором на основі [71]

Натомість обсяги лізингового бізнесу на регіональних ринках Південної Америки та Африки скорочувалися на 0,7% та 30,2% відповідно. На найбільших світових ринках Північно-Американського регіону та ЄС обсяги нового бізнесу зростали поступово. У 2012-2018 рр. вони збільшилися на 72,3% та 34,7% .

Варто зазначити, що на десять найбільших країн припадає 84,22% світового лізингового ринку (до них належать США, Китай, Великобританія, Німеччина, Японія, Франція, Австралія, Канада, Швеція, Італія). Темпи зростання на цьому ринку нерівнозначні (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Характеристика десяти найбільших ринків лізингових послуг у 2018 р.

№	Країна	Обсяг нового бізнесу, млрд. дол.	Зростання (2018/14), %	Рівень лізингового проникнення	
				в інвестиції, %	у ВВП, %
1	США	374,35	11,10	22,0	2,08
2	Китай	136,45	25,55	4,0	1,37
3	Великобританія	87,13	14,01	31,1	3,02
4	Німеччина	63,82	8,42	16,7	1,71
5	Японія	60,84	8,94	9,6	0,93
6	Франція	30,92	9,93	14,2	1,05
7	Австралія	30,85	0,01	40,0	2,08
8	Канада	26,21	3,40	32,0	1,39
9	Швеція	18,22	12,05	22,9	3,03
10	Італія	17,67	12,52	13,0	0,77

*складено автором на основі [71]

Так, за підсумками 2018 р лідером зростання став ринок лізингу Китаю. Він збільшився на 25,55%. Також високі двозначні темпи зростання демонструють ринки США (11,10%), Великобританії (14,01%), Швеції (12,05%) та Італії (12,52%). Ступінь розвитку ринку лізингу характеризує такий показник, як рівень лізингового проникнення. За першою методикою він розраховується як відношення лізингу до сукупних інвестицій в основний капітал в країні. Із зазначеної групи лідерів найбільш високі значення цей показник має в Австралії (близько 40,0%), Канаді (32,0%), Великобританії (31,1%), найнижче (4,0%) – в Китаї. Він відображає процес конкуренції лізингу з альтернативними формами фінансування. Протягом 2006-2018 рр. його значення стрімко зросло для Австралії (з 20,0% до 40,0%), Великобританії (з 14,5% до 31,1%), Швеції (з 11,8%

до 22,9%). Натомість рівень лізингового проникнення зменшився для таких країн, як США (з 26,9% до 22,0%), Німеччина (з 18,6% до 16,7%). За другою методикою рівень лізингового проникнення розраховується як відношення лізингу до ВВП. Варто вказати, що це співвідношення є більш надійним показником, оскільки він базується на більш широкому знаменнику. Крім того, вказаний показник враховує галузеву структуру економіки. Цілком природно, що одні галузі вимагають більше інвестиційного ресурсу, інші – менше. Найбільш високі значення цього показника спостерігаються у Швеції (близько 3,03%), Великобританії (3,02%), США та Австралії (2,08%), найнижче (0,77%) – в Італії.

Між обсягами нового лізингового бізнесу та сукупними інвестиціями в основний капітал існує кореляційний зв'язок. Для п'ятдесяти країн із переліку White Clarke Group він становить 0,79 [71]. Це підтверджує притаманність лізингу основних характеристик та властивостей інвестиційного процесу. Також існує зв'язок між обсягами нового лізингового бізнесу та ВВП. Він становить 0,95. Отже, зі зростанням національної економіки обсяг укладених нових угод буде також збільшуватися, і навпаки.

Ринок Північної Америки включає в себе США, Канаду та Мексику. Цей регіональний ринок є найбільшим, на його частку припадає 40,6% від загального обсягу укладених лізингових угод у світі. У 2018 р. він зріс на 10,7% порівняно з попереднім роком і становив майже 407,8 млрд. дол.

США є головним гравцем регіону. Ця країна має найбільший єдиний ринок у світі. У 2018 р. обсяг нового бізнесу становив 374,35 млрд. дол., що на 15,9% більше, ніж в іншому найбільшому регіоні (Європа – 322,8 млрд. дол.). За рік ринок зріс на 11,1%. Досить суттєву роль відіграв лізинг в інноваційній модернізації економіки США, де він став активним інструментом економічного та промислового розвитку країни. З урахуванням того, що частка США у світовому ВВП становить близько 24,3%, на неї припадає близько 37,2% від сукупного обсягу світового ринку лізингових послуг. Понад 70,6% компаній країни вдаються до лізингових операцій, якщо у них виникає потреба у

придбанні обладнання. При цьому в економіці США лізинг постійно показує стійке динамічне зростання [71].

Канадська асоціація фінансів та лізингу (Canadian Finance & Leasing Association) переглянула спосіб складання обсягу про-дажів із 2015 р. Це підвищило надійність даних. У 2018 р. сума укладених угод із лізингу в Канаді досягла 26,21 млрд. дол. США, а незначне зростання на 3,4% зумовлено переважно падінням цін на нафту у 2017-2018 рр. Обсяг нового лізингового бізнесу в Мексиці збільшився на 32,1% [71].

Державна підтримка лізингових операцій шляхом їх пільгового оподаткування мала місце у високорозвинених зарубіжних країнах, хоча б на період становлення лізингових відносин у цих країнах. Після Другої Світової війни майже у всіх країнах з розвинутою економікою була запроваджена політика прискореної амортизації (у ФРН з 1948 р., у Франції — у 1960 р.). У країнах західної Європи була запроваджена вільна амортизація обладнання, що дозволяло його списання у перший рік експлуатації. Крім прискореної амортизації, у багатьох країнах також застосовувались так звані інвестиційні знижки, що дозволяли зменшувати величину прибутку до оподаткування. Найбільш сприятливі умови для розвитку лізингового ринку були створені у Великобританії, Німеччині, Ірландії, Норвегії, США .

У Великобританії лізинг почав розвиватися швидкими темпами лише після 1970 року, тобто після введення пільгового режиму оподаткування для лізингодавців. Компанії мали право не включати 100% інвестицій, пов'язаних з придбанням основних фондів, які були вкладені в поточному році, в суму оподаткованого прибутку. Використати право на таку пільгу можна було лише в кінці звітного року. Тому, якщо компанія брала участь в інвестуванні на початку року, вона була змушена деякий час чекати на отримання вигоди від цих пільг. Податкова інвестиційна пільга фактично являла собою безвідсоткову позику в розмірі 52% від вартості предмета лізингу. Це, безперечно, відбивалось у вартості лізингу для лізингоодержувача. Після 1986 року податкові пільги по інвестиційному лізингу зазнали суттєвого скорочення. Проте, поступовість

цього процесу, а також те, що часткові пільги все ж таки були збережені, дало можливість ринку лізингу Великобританії не втратити динаміку росту [69].

Наразі у лізинговій індустрії Великої Британії виокремлюють три види лізингових операцій: фінансовий, оперативний та орендні угоди з опціоном купівлі, що передбачають придбання орендарем права власності на актив після виконання визначених контрактом умов. Контракт може також обумовлювати внесення чітко визначеної суми наприкінці оренди як викупного платежу. Водночас будь-яка лізингова угода, за британським законодавством, не може передавати права лізинго-держувачу на купівлю активу, що є предметом лізингу. Загалом у Великобританії (а також Данії, Нідерландах) лізингова діяльність, як правило, законодавчо практично не обмежується.

У Великобританії функціонують два галузевих об'єднання – Британська асоціація оренди та лізингу авто-транспорту (British Vehicle Rental and Leasing Association) та Асоціація фінансів та лізингу (Finance and Leasing Association). Лізингові компанії, що є членами останньої, контролюють понад 92% всього британського лізингового ринку [72].

Досвід Великобританії однозначно доводить ефективність використання певних податкових стимулів для розвитку ринку лізингу, а також можливість ринкової економіки щодо саморегулювання ринку лізингових послуг в умовах доволі ліберального законодавства.

У Німеччині визначальним при оподаткуванні лізингових операцій також є економічний підхід. У випадках фінансового лізингу податки за майно сплачує лізинго-одержувач, якщо нормальний строк використання цього майна значно більший, ніж строк лізингової угоди. Лізингоодержувач має право на продовження угоди і опціон викупу майна, реалізуючи який він повинен сплатити лише збір, значно менший, ніж орендна плата або ціна купівлі. Якщо термін використання майна і термін договору співпадають, то діє це ж правило. Обов'язок лізингоодержувача сплачувати податки означає, що лише лізингоодержувач як господарюючий власник може користуватися правом на інвестиції з податковими пільгами [72].

Законодавством Німеччини, як і Швейцарії, передбачається, що у випадку лізингу власником майна залишається лізингодавець, а у випадку купівлі-продажу в розстрочку право володіння переходить до орендатора в момент оформлення угоди. Лізинг відрізняється від оренди та інших господарських відносин в основному економічно обґрунтованим розміром платежів, тобто договір лізингу як такий визначається не за економічними критеріями, а за формою на відповідність юридичним нормам [28].

Законодавство Німеччини не передбачає жодних обмежень типів активів, що можуть бути передані в лізинг, не існує обмежень і щодо термінів лізингових угод. Усі правові умови лізингової діяльності в країні створюються судовою практикою та постановами податкової служби. Фактично в Німеччині лізинг регулюється більшою мірою опосередкованими методами. При цьому увага приділяється не тільки податковим пільгам, а й захисту прав та інтересів суб'єктів лізингу.

На початку 2007 року в Німеччині було зареєстровано і активно діяло більш як дві тисячі лізингових компаній. Однак, незважаючи на чисельність лізингодавців, рівень концентрації лізингового бізнесу в Німеччині, як і у Великій Британії, достатньо високий.

Галузевим об'єднанням німецьких лізингодавців є Федеральна асоціація лізингових компаній Німеччини, до якої станом на 01.01.2007 року входила 181 компанія (обсяги їх операцій становили 90% усього лізингового бізнесу країни), з яких 155 компаній спеціалізувались тільки на лізингу обладнання та транспортних засобів, 9 — на лізингу нерухомості, 17 лізингодавців передавали в лізинг усі дозволені законодавством види активів, тобто були універсальними [13].

Таким чином, німецький досвід ліберального законодавчого регулювання лізингу, в основному опосередкованими методами, довів свою ефективність в умовах поєднання ринкової економіки з державною підтримкою.

У Бельгії лізинг регулюється звичайним господарським та контрактним правом. Бельгійський уряд не підтримує фінансовий лізинг та не встановлює

певних податкових пільг. У зв'язку з цим у Бельгії більшою мірою розвинуті інститути ринкового або саморегулювання лізингу. Зокрема, у Бельгії створена та активно діє Бельгійська Асоціація Лізингових Компаній, члени якої контролюють близько 90% ринку лізингових послуг країни [69].

На відмінну від Великобританії, у Бельгії (як і в Італії, Франції) обов'язковою умовою лізингової угоди є продаж майна після закінчення строку угоди за попередньо узгодженою ціною (опціон).

В Ірландії для стимулювання лізингу лізинговим компаніям надаються державні субсидії, можливість вико-ристовувати прискорений режим амортизації й інші пільги, що позитивно позначилося на лізинговому ринку. У результаті Ірландія стала світовим центром лізингу літаків.

Фактично у Франції угодами фінансового лізингу є угоди з опціоном викупу активу за залишковою вартістю (credit-bail). При цьому прямий лізинг забороняється, тобто виробнику майна не дозволяється виступати лізингодавцем. У Франції діяльність компаній, що спеціалізуються на фінансовому лізингу підлягає прямому державному регулюванню. Вони обов'язково реєструються у Банку Франції, отримують статус фінансової установи і повинні виконувати певні нормативи, зокрема щодо мінімального розміру статутного капіталу.

Згідно з французьким Податковим кодексом тільки лізингодавець у всіх випадках (за будь-якого виду лізингової угоди) має право амортизувати актив, що є предметом лізингу. Амортизацію можна нараховувати із застосуванням прямолінійного методу або методу зменшення залишкової вартості. Лізингові платежі у повному обсязі належать до капітальних витрат лізингоодержувача, що зменшує величину прибутку до оподаткування. Застосування вказаних амортизаційних та податкових пільг виявилось корисним для всіх учасників лізингових операцій.

Варто також зазначити, що законодавствами Франції, Італії, США передбачені спеціальні вимоги до лізингового механізму. Лізингові угоди

підлягають реєстрації в судових органах з метою оповіщення певного кола осіб, передбаченого законодавством, про власника майна, переданого в лізинг.

У Франції існує два професійних об'єднання лізингодавців – Національна асоціація, членами якої є 123 лізингові компанії, та Асоціація лізингодавців, до складу якої входять компанії, що спеціалізуються на лізингу автотранспорту. Досвід Франції у питаннях регулювання лізингової діяльності красномовно свідчить, що лізинг, який є різновидом фінансової послуги, повинен мати особливий правовий статус, на відмінну від орендних відносин.

Аналіз правового регулювання лізингу в зарубіжних країнах, неможливий без дослідження його становлення в США. Адже саме в цій країні накопичений значний досвід регулювання лізингових відносин. У 50-х роках урядом Сполучених Штатів була прийнята ціла низка законопроектів, покликаних регулювати лізингові відносини [28]. Серед цих нормативних актів необхідно виділити правила оподаткування лізингових операцій, які були затверджені податковим управлінням США і покладені в основу податкового статусу лізингу.

Розвитку лізингу США сприяли пільги, визначені в податковому законодавстві. Право на податкові пільги виникало у тому випадку, якщо договір відповідав правилам, установленим для лізингу Управлінням внутрішніх доходів Міністерства фінансів США. Варто відзначити, що до 1963 року американським банкам заборонялося виступати лізингодавцями в лізингових угодах. Тому вони були змушені брати участь у лізингових операціях лише як кредитори лізингових компаній. Ця обставина також сприяла істотному розвитку лізингу в США, оскільки створила умови для виникнення та діяльності лізингових компаній.

У 1981 році у США був прийнятий Закон про реформу системи оподаткування. У ньому вказувалися критерії віднесення угод до лізингових і була лібералізована система використання податкових пільг по лізингу. Зокрема, були дозволені угоди по передачі партнеру податкових пільг.

З 1986 року податковий статус лізингу змінюється. Уряд США вбачає в ньому субсидію на благо іншої держави (так званий експорт податкових пільг), і велика частина податкових пільг була скорочена через застосування механізму амортизації [69].

Варто відзначити, що державне регулювання лізингу в США здійснювалось і у формі опосередкованого правового регулювання. Загалом можна стверджувати, що розвиток лізингу в США забезпечувався свого часу значними податковими та амортизаційними пільгами, законодавчим визначенням можливих суб'єктів лізингу, застосуванням різноманітних його форм. Але американська модель лізингу має власні специфічні риси і навряд чи можна її пристосувати до правової системи України. Тут мають значення відмінності у системах права і різні етапи розвитку лізингу.

Існують також країни, де розвитку лізингу перешкоджають певні серйозні обмеження. Наприклад, у Греції заборонений лізинг нерухомості, а також вантажного автотранспорту й автобусів, стримується розвиток й норми амортизації, які регулюються державою.

Варто також відзначити, що світова спільнота не є однотайною у питаннях регулювання лізингових відносин. Так, Комітетом з міжнародній стандартизації бухгалтерського обліку (IASB) розроблені стандарти по обліку лізингу, які були прийняті Бельгією, Великобританією, Грецією, Ірландією, Нідерландами, США, Японією й іншими країнами. У їхню основу покладений принцип економічного володіння переданим у лізинг майном. Однак деякі країни Західної Європи, а також Комісія Європейського Союзу й Організація європейського лізингу дотримуються юридичного права на володіння майном, переданим у лізинг. Через розходження трактування права володіння майном відрізняються й системи бухгалтерського обліку й методи нарахування амортизації та податків, оскільки, відповідно до економічної концепції, майно повинно обліковуватись на балансі лізингодержувача, а відповідно до юридичного — на балансі лізингодавця [69].

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду регулювання ринку лізингових послуг дає підстави узагальнити основні напрямки використання кращих світових практик для удосконалення регулювання ринку лізингових послуг в Україні (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Напрямки використання кращого світового досвіду регулювання ринку лізингу для України

*розроблено автором

У багатьох країнах регулювання лізингу забезпечується спеціальним лізинговим законодавством. У нормативних актах таких країн міститься визначення лізингу, перераховуються ознаки, наявність яких свідчить про укладення договору лізингу, зазначаються вимоги, яким повинен відповідати лізингодавець, а також співвідношення між строком лізингу та нормативним строком служби майна, детально регулюються відносини між лізингодавцем,

лізингоодержувачем і продавцем майна. Але є і велика група країн, які не мають спеціального законодавства про лізинг. Лізингові угоди в цих країнах регулюються загальними положеннями цивільного, торговельного права, судовими рішеннями, податковим законодавством.

Проведене дослідження свідчить, що стрімкий розвиток лізингу в країнах з розвинутою економікою був зумовлений не тільки перевагами цього інноваційного механізму фінансування, а й продуманою політикою регулювання та стимулювання його розвитку із використанням як ринкових, так і адміністративних методів. Проте, на сучасному етапі усвідомлено є необхідність поступового звуження сфери адміністративно-правового регулювання економічних (в тому числі лізингових) відносин та зміни форм державного впливу.

Отже, міжнародна практика свідчить, що навіть розвинуті ринкові інститути не дозволяють повною мірою реалізувати переваги фінансового лізингу як інвестиційного інструменту. Основними можливими напрямками покращення регулювання ринку лізингових послуг в Україні, виходячи з кращих світових практик, було визначено такі: впровадження політики прискореної амортизації (дасть можливість підвищити привабливість лізингу для бізнесу та використовувати його як вагомий інструмент оптимізації оподаткування прибутку); запровадження податкових інвестиційних пільг (при придбанні предмету лізингу за рахунок інвестиційних ресурсів (у т.ч. позики) – пільговий період оподаткування прибутку в залежності від суми інвестицій на умовах лізингу); лібералізація умов регулювання лізингу, зокрема розширення спектру активів для лізингових операцій (створить можливість організації лізингових операцій не лише з основними засобами, але і нематеріальними та оборотними активами дає змогу значно збільшити привабливість лізингу як альтернативного інструменту кредитування бізнесу).

3.2. Реформування системи регулювання ринку лізингових послуг в Україні

Сьогодні, заходи держави в напрямі підтримки вітчизняних виробників у сфері використання лізингу як інструменту фінансування не є послідовними та достатніми. Це виражається у відсутності механізмів ринкового і державного регулювання. Фінансово-економічна криза у 2014-2015 рр. загострила світову певні проблеми у фінансовій системі України, що гальмують подальший розвиток ринку лізингових послуг. Вирішення цих питань насамперед залежить від ефективної державної підтримки розвитку лізингу. Тому, в деяких країнах (нові індустріальні країни, зокрема – Сингапур, Тайвань) розглядають посилення ролі держави в сфері лізингових відносин як найбільш перспективний напрям політики стимулювання їх розвитку, щоб за рахунок діючих адміністративно-економічних важелів забезпечувати необхідні темпи використання лізингу як інструменту кредитування.

Пряма підтримка виробників є вагомим засобом підйому реального сектора в більшості розвинених закордонних країн. Незважаючи на те, що частка виробників у кінцевій ціні продовольчої продукції, як правило, не є предметом прямого державного встановлення й регулювання, підтримка цін та доходів виробників може здійснюватися державою опосередковано, у т.ч. із залученням інструменту лізингу [33].

Механізм державної підтримки розвитку лізингових відносин повинен включати наступні рівні – на рівні країни, області, району, обласного фонду підтримки лізингу, акредитованих лізингових компаній і лізингоотримувачів – підприємств реального сектору економіки. Державна підтримка розвитку лізингових відносин є потужним інструментом проведення промислової та фінансової політики секторі.

Тільки за такої схеми розподілу бюджетних фінансових ресурсів можна говорити про мультиплікативний ефект розвитку лізингу. Субсидії аграрним підприємствам для компенсації частини лізингових платежів (відсотків за

користування кредитними ресурсами) підвищать платоспроможність вітчизняних виробників аграрної продукції, прискорять темпи відновлення їх технічного потенціалу. Зростатиме також кількість комерційних лізингових компаній, що створять попит на продукцію вітчизняного виробника та послуги обслуговуючих підприємств [63].

Державна політика щодо розвитку ринку лізингових відносин України має спрямовуватися на:

- забезпечення відкритості та прозорості лізингового ринку;
- дотримання учасниками лізингових відносин законодавства та забезпечення захисту прав суб'єктів лізингових відносин;
- динамічний розвиток вітчизняного лізингового ринку, підтримання довіри до нього і його інтеграція у європейський і світовий лізингові ринки;
- запобігання монополізації лізингового ринку і створення умов для розвитку конкуренції, забезпечення рівних умов для доступу на ринок лізингових послуг [42].

У сфері державної підтримки розвитку лізингових відносин варто запропонувати заходи, які б зменшили вплив негативних факторів, зокрема:

- 1) об'єктом державної підтримки доцільно вважати техніку, яка вироблена в будь-якій країні;
- 2) надання можливості отримання компенсації вітчизняним лізинговим компаніям, в тому числі і не державним, які надають послуги фінансового лізингу підприємствам виробничого сектору та несуть повну відповідальність щодо виконання договорів фінансового лізингу;
- 3) вдосконалення законодавчих актів, що регулюють міжнародний лізинг;
- 4) надання інноваційним підприємствам адресної бюджетної підтримки при лізингових операціях за рахунок державного бюджету [16; 40].

Відповідно до наведеного вище було сформовано напрями державної підтримки щодо розвитку лізингових відносин в Україні (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Напрямки реформування системи регулювання ринку лізингових послуг України

*розроблено автором

Реалізація зазначених заходів дасть можливість покращити забезпеченість підприємств новими технологіями та основними засобами виробництва та вплине на активізацію розвитку лізингових відносин, що в кінцевому результаті забезпечить підвищення економічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання реального сектору економіки, їх конкурентоспроможність.

Система розподілу бюджетних коштів в рамках державної підтримки розвитку лізингу істотно впливає на ефективність лізингової діяльності. Тому, з метою отримання максимального ефекту від впровадження і розвитку лізингових відносин на промислових підприємствах за участю бюджетних коштів, перш за все доцільно змінити порядок фінансування за лізинговими операціями. Безпосередніми одержувачами бюджетних коштів повинні бути не

лише компанії – лізингодавці, яка монополізують ринок лізингових послуг, а самі підприємства, які використовуються лізинг з метою покращення своєї операційної діяльності [50].

Бюджетні кошти доцільно спрямовувати для відшкодування лізингових платежів, нарахованих комерційними лізинговими компаніями, які були обрані лізингоодержувачем на конкурентному ринку. Таким чином, для діяльності лізингових компаній, що спеціалізуються на лізингу, можуть бути створені рівні умови, а лізингоодержувачі будуть платоспроможними на ринку лізингових послуг. Розвиток запропонованої форми організації лізингової діяльності створить передумови для ефективного функціонування і розвитку ринку лізингових послуг.

"Спліт" розширює можливості Національного банку для реалізації мандату зі забезпечення фінансової стабільності. Він дає змогу довести до логічного завершення реформу фінансового сектору, не обмежуючись виключно банками і поширюючи вимоги щодо прозорості, надійності та ефективності і на небанківський фінансовий сектор. Цей Закон дасть можливість забезпечити збалансований і системний підхід у напрямі ефективного розвитку небанківського фінансового сектору, переходу від секторальної моделі регулювання до ефективнішої інтегрованої моделі та створить можливість для комплексного розвитку функції регулювання ринкової поведінки та захисту прав споживачів на фінансовому ринку.

Закон про "спліт" допоможе країні отримати фінансову систему, яка відповідає міжнародним стандартам. Зокрема, тому ухвалення цього Закону було однією з ключових вимог міжнародних партнерів України. Закон передбачає перехідний період, упродовж якого відбуватиметься передача функцій від Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг до НБУ та НКЦПФР. Триватиме він до 01 липня 2020 року. Упродовж цього часу Національний банк разом з Комісією вибудують необхідні процеси і структури для перейняття функцій і паралельно – разом із залученням широкого кола

експертів та учасників небанківського фінансового сектору – працюватимуть над вдосконаленням законодавства і регуляцій.

Отже, основними напрямками реформування системи лізингових відносин в Україні є такі: фінансування лізингових операцій за рахунок коштів бюджету (часткова участь держави в залежності від пріоритетності проектів), що створить передумови для оновлення та модернізації основних засобів, удосконалення технології, оптимізації бізнес-процесів; формування важелів пільгового оподаткування суб'єктів реального сектору економіки, які використовують фінансовий лізинг, що матиме наслідком зниження податкового навантаження, що дасть змогу фінансувати виплати по лізинговим угодам; впровадження можливості враховувати лізингові активи як предмет застави за відповідних умов і за згодою лізингодавця та кредитора лізингової операції, що стане стимулятором удосконалення правового регулювання прав власності на майно (активи), що є предметом лізингу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо сформулювати такі висновки і пропозиції:

В сучасних умовах лізинг є порівняно новим інструментом інвестиційного забезпечення розвитку підприємств. З часом його використання почало розширюватися, коли з'ясували роль лізингу в розвитку економіки. Розвиток ринку лізингових послуг є важливим, оскільки за умов стабільності економічної ситуації надає зручні інструменти в сфері довгострокового фінансування операцій з придбання вартісного майна (обладнання).

Обсяги ринку лізингових послуг у нашій країні не відповідають реальним потребам та світовим тенденціям. Доцільність регулювання ринку лізингових послуг в Україні як одного з перспективних елементів інфраструктури економіки не викликає сумніву, що доводить досвід країн із розвинутою економікою, де лізинг набув значного поширення. По дальше зростання й підвищення результативності регулювання ринку лізингових послуг в Україні, а також удосконалення механізму непрямого впливу держави на функціонування суб'єктів ринку лізингових послуг в Україні є можливими за рахунок: розширення інфраструктури ринку (залучення банківського сектора, бюро кредитних історій, страхових компаній, акціонерних та інших товариств до розвитку лізингових послуг), упровадження механізму сублізингу; залучення нових джерел фінансування лізингових операцій у вигляді приватного капіталу; створення лізингових консультативних центрів з організації процедури лізингу й оформлення договорів, зокрема для малих підприємств, які б здійснювали також роз'яснювальну роботу та популяризацію лізингу з метою підвищення рівня обізнаності потенційних учасників лізингових відносин; організації на регіональному рівні збору даних про попит та пропозицію на об'єкти лізингу, яка б усунула проблему не достатності й суперечливості даних про стан ринку лізингових послуг в Україні, в також практичної відсутності статистичної звітності про діяльність лізингодавців; розширення державної підтримки лізингу

як інструменту довгострокового інвестування та активізації фінансування операцій із лізингу будівельного та промислового устаткування.

Кількість компаній в Україні, що можуть надавати лізингові послуги (оформлення угод лізингу), має поступову тенденцію до зростання. Станом на початок 2019 року 551 установа мала право на надання послуг з фінансового лізингу (зокрема 280 фінансових компаній, 88 банків та 183 юридичні особи, що не є фінансовими установами). Особливо сконцентрувати увагу необхідно на усуненні неточностей, суперечностей та розбіжностей у законодавчій базі. До числа факторів, що гальмують розвиток лізингового ринку та вимагають удосконалення його механізму функціонування, також належать: нестача стартового капіталу для організації лізингових компаній; нерозвиненість інфраструктури лізингового ринку, зокрема дефіцит послуг з юридичної, консультаційної та інформаційної підтримки учасників ринку; нестача кваліфікованих кадрів для лізингової діяльності тощо. Тож реалізація шляхів удосконалення механізму функціонування ринку лізингових послуг в Україні можлива через активізацію впливу держави на стимулювання і впорядкування лізингової діяльності, зокрема через налагодження співпраці держави, лізингових компаній та споживачів як комплексної системи.

Проаналізовано основні фактори, що впливають на розвиток ринку лізингових послуг. Характеризуючи вплив політичних факторів, варто відмітити, що політична ситуація є головним критерієм формування очікувань учасників ринку лізингових послуг. Макроекономічна ситуація є прямим стимулятором розвитку ринку лізингових послуг. Соціальні (демографічні) фактори виражені представлені такими тенденціями як зниження чисельності населення та урбанізація. Скорочення чисельності населення в цілому негативно впливає на формування потенційного попиту на ринках, які визначають потребу у лізингу обладнання. Технологічні фактори представлені технологіями надання лізингових послуг. Сучасні технології передбачають зростання вимог до операторів ринку. Зокрема, відбувається діджиталізація фінансових відносин, зростання гнучкості проведення та моніторингу лізингових операцій.

Міжнародна практика свідчить, що навіть розвинуті ринкові інститути не дозволяють повною мірою реалізувати переваги фінансового лізингу як інвестиційного інструменту. Основними можливими напрямками покращення регулювання ринку лізингових послуг в Україні, виходячи з кращих світових практик, було визначено такі: впровадження політики прискореної амортизації (дасть можливість підвищити привабливість лізингу для бізнесу та використовувати його як вагомий інструмент оптимізації оподаткування прибутку); запровадження податкових інвестиційних пільг (при придбанні предмету лізингу за рахунок інвестиційних ресурсів (у т.ч. позики) – пільговий період оподаткування прибутку в залежності від суми інвестицій на умовах лізингу); лібералізація умов регулювання лізингу, зокрема розширення спектру активів для лізингових операцій (створить можливість організації лізингових операцій не лише з основними засобами, але і нематеріальними та оборотними активами дає змогу значно збільшити привабливість лізингу як альтернативного інструменту кредитування бізнесу).

Основними напрямками реформування системи лізингових відносин в Україні є такі: фінансування лізингових операцій за рахунок коштів бюджету (часткова участь держави в залежності від пріоритетності проектів), що створить передумови для оновлення та модернізації основних засобів, удосконалення технології, оптимізації бізнес-процесів; формування важелів пільгового оподаткування суб'єктів реального сектору економіки, які використовують фінансовий лізинг, що матиме наслідком зниження податкового навантаження, що дасть змогу фінансувати виплати по лізинговим угодам; впровадження можливості враховувати лізингові активи як предмет застави за відповідних умов і за згодою лізингодавця та кредитора лізингової операції, що стане стимулятором удосконалення правового регулювання прав власності на майно (активи), що є предметом лізингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. А. Проблеми та перспективи розвитку лізингових відносин в Україні / Н. А. Антонюк, І. М. Кужель // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, О.В. Люльова. – Суми : СумДУ, 2014. – Т.2. – С. 358-360.
2. Баєва О. Стратегія розвитку лізингової компанії / О. Баєва // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2 (31). – С.111-117.
3. Бакалець Р. І. Переваги придбання основних засобів за схемою фінансового лізингу [Електронний ресурс] / Р.І. Бакалець. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vldfa/Bakalets.pdf
4. Барабаш А.В. Особливості державної підтримки лізингових відносин у сфері АПК та її вплив на економіко-правову сутність лізингу / А. Барабаш // Аграрне право, 2018. – №3. – С. 62-67
5. Барташук, К. А. Фінансовий лізинг як джерело фінансування розвитку підприємств України / К. А. Барташук // Економіка та держава. – 2015. – № 3. – С. 142-147.
6. Батажок, С. Г. Особливості лізингових операцій у портфелі послуг кредитно-фінансових інститутів / С. Г. Батажок, О. О. Рудич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 10. – С. 70-75.
7. Борисюк І.О. Аналіз сучасного стану ринку лізингових послуг в Україні / І.О. Борисюк // Інфраструктура ринку: Електронний науково-практичний журнал. – Одеса, 2018. – Вип. 15. – С. 153-160
8. Борисюк О. В. Ринок лізингових послуг в Україні : проблеми та перспективи розвитку / О. В Борисюк, О.О. Міщанчук // Науковий вісник ХДУ – 2014. – № 5. – С. 22-25.
9. Борисюк О. В. Фінансовий лізинг в Україні : переваги та недоліки / О. В. Борисюк, О. М. Гуменюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – № 5, частина 4. – С. 19-21.

10. Брус С. І. Рекапіталізація агентів лізингового ринку України як передумова його відновлення / С. І. Брус, Є. О. Бублик // Фінанси України. – 2016. – № 4. – С. 114-127.
11. Гаврилюк, В. М. Механізм реалізації фінансового лізингу в сільському господарстві / В. М. Гаврилюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 20. – С. 792-795.
12. Гирченко, Є. В. Лізинг як інструмент інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / Є. В. Гирченко, І. М. Кобушко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених "Економічні проблеми сталого розвитку", присвяченої пам'яті професора Олега Балацького (Україна, Суми, 23–27 квітня 2018 р.) / за заг. ред.: Т.А. Васильєвої, Г.О. Швіндіної. – Суми : СумДУ, 2018. – С. 163-164.
13. Глазунов Є.О. Сучасний стан розвитку ринку лізингових послуг в Україні [Електронний ресурс] / Є.О. Глазунов. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>.
14. Гоголь, Б. М. Проблеми реалізації принципу правової визначеності у відносинах щодо сплати лізингових платежів / Б. М. Гоголь // Юридична наука. – 2015. – № 10. – С. 18-26.
15. Головчук А. Ф. Агролізинг як механізм реалізації державної інвестиційної політики / А. Ф. Головчук, О. О. Непочатенко // Зб. наук. пр. Уманського нац. ун. садівництва. – 2010. – Вип. 74, ч. 2 : Економіка. – С. 7-16.
16. Горбатенко О. А. Проблеми та перспективи розвитку лізингових відносин в Україні // Фінанси України. – 2012. – № 13. – С. 123-126.
17. Господарський кодекс України станом на 26.04.2019, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
18. Гудзь О.Є. Сучасний вимір становлення та перспектив розвитку лізингових послуг в аграрній сфері [Електронний ресурс] / О.Є. Гудзь. – Режим доступу: http://agrofin.com.ua/files/gudz_17.pdf

19. Дергалюк, М. О. Аналіз лізингу як інструменту відновлення виробничо-технічного потенціалу АПК регіонів / М. О. Дергалюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 18. – С. 62-65.
20. Драбовський А.Г. Лізинг як альтернативна форма фінансування та інвестування в сучасних умовах / А.Г. Драбовський // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – №3. – С. 65-72.
21. Єгоричева С. Б. Механізм функціонування ринку лізингових послуг в Україні / С. Б. Єгоричева, А. М. Соколова, К. Є. Осауленко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. – 2017. – № 4. – С. 114-121
22. Єгоричева С. Б. Сучасний механізм функціонування регіональної банківської системи : монографія / С. Б. Єгоричева, О. В. Га- сій. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – 217 с.
23. Єпіфанова, І. М. Реалізація основної функції лізингу при його використанні підприємствами сільськогосподарської галузі / І. М. Єпіфанова, А. С. Союменко // Економіка. Фінанси. Право. – 2018. – № 12. – С. 9-14.
24. Завора Т М. Проблеми та перспективи розвитку ринку лізингових послуг в Україні / Т М. Завора // Економіка і регіон. – 2015. -№ 3. – С. 8-14.
25. Завора Т.М. Теоретико-методичні засади ефективності використання основних засобів підприємства / Т.М. Завора, О.І. Григоришина // Сталий розвиток економіки. – 2014. – №2 (24). – С. 52 – 57.
26. Зайцев В.О. Проблеми розвитку ринку лізингу в Україні та його поточний стан [Електронний ресурс] / В.О. Зайцев, О.В. Галахова, Х.Ю. Паращенко. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/29750>.
27. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України [Електронний ресурс] // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>.

28. Калівошко, О. М. Оцінка сучасного стану лізингових компаній як інституту інфраструктури фінансово-кредитного ринку / О. М. Калівошко // Економіка та держава. – 2019. – № 4. – С. 63-68.

29. Карінцева, О. І. Актуалізація лізингу як джерела фінансування вітчизняних підприємств в сучасних умовах / О. І. Карінцева, С. О. Кальченко // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-технічної конференції студентів, аспірантів і молодих, 21-25 квітня 2017 р. / за заг. ред.: Т. А. Васильєвої, Г. О. Швіндіної. – Суми : СумДУ, 2017. – С. 44-46.

30. Карінцева, О. І. Ефективність використання лізингу в сучасних умовах / О. І. Карінцева, М. О. Харченко, С. О. Кальченко // Механізм регулювання економіки. – 2016. – № 3. – С. 97-106.

31. Клименко, І. В. Лізинг у системі забезпечення надання транспортної послуги автотранспортним підприємством / І. В. Клименко // Економіка України. – 2014. – № 7. – С. 39-48.

32. Кондрацька, Л. П. Лізинг персоналу як новий тренд на українському ринку HR-послуги / Л. П. Кондрацька // Економіка. Фінанси. Право. – 2014. – № 11. – С. 11-16.

33. Кондрой К. О. Сучасні тенденції розвитку ринку лізингових послуг в Україні / К. О. Кондрой // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», травень 2017. – № 4(32). – С. 154-158.

34. Корсун А. С. Дослідження економічної сутності лізингу та його значення в розвитку підприємств аграрної сфери / А. С. Корсун // Агросвіт. – 2015. – № 23. – С. 53-57

35. Корсун А. С. Розвиток лізингових відносин аграрних підприємств: дис... канд. економ. наук: спец. 08.00.04 / А. С. Корсун. – Д., 2017. – 237 с.

36. Костецький Я. І. Лізинг як інструмент інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектору економіки / Я. І. Костецький // Інноваційна економіка. – 2016. – № 1-2. – С. 217-222.

37. Крамаренко, О. М. Використання українськими банками позичкових та лізингових операцій у стратегічних галузях економіки / О. М. Крамаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 8. – С. 298-310.
38. Кузнєцова А. Я. Методичні підходи до класифікації лізингу / Кузнєцова А. Я., Левченко О. А. // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2017. – Вип. 1 (22). – С. 19-26.
39. Левченко В.П. Ринок небанківських фінансових послуг України: поточний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В.П. Левченко.– Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4010/1/30.pdf>
40. Марценюк-Розарьонова О. В. Проблеми лізингових відносин на сучасному етапі та шляхи їх подолання / О. В. Марценюк-Розарьонова, С. В. Зарубенко // Збірник наукових праць ВНАУ – 2012. – № 2. – С. 77-82.
41. Марченко, М. С. Організація обліку і аналізу орендних лізингових операцій на прикладі підприємства ТОВ УБ "Закордонмонтажспецбуд" / М. С. Марченко, О. В. Ігнатенко // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2017. – № 1. – С. 58-64.
42. Марченко, Т. В. Лізинг, як засіб кредитування підприємств / Т. В. Марченко ; наук. кер. О.А. Лукаш // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.М. Петрушенка. – Суми : СумДУ, 2015. – С. 196-197.
43. Морозова, Г. С. Лізинг як перспективне джерело фінансування необоротних активів підприємства / Г. С. Морозова // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 9. – С. 21-25.
44. Нетудихата К.Л. Аналіз динаміки розвитку лізингу в Україні / К.Л. Нетудихата // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 12. – С. 210-214.
45. Никитченко, Ю. В. Лізинг в Україні і США: спільне та відмінне / Ю. В. Никитченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 7. – С. 100-104.

46. Остапенко, К. В. Фінансовий лізинг як джерело фінансування діяльності підприємств в Україні / К. В. Остапенко // Ефективна економіка. – 2017. – № 4.

47. Офіційний сайт Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uul.com.ua>

48. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання ринку фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>.

49. Павлова, А. М. Вплив використання фінансового лізингу в тіньових схемах на економічну безпеку України / А. М. Павлова // Ефективна економіка. – 2018. – № 1. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/66.pdf

50. Панухник О. В. Напрями та шляхи трансформації державної підтримки суб'єктів аграрної сфери України / О. В. Панухник // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 1. – С. 5-10.

51. Петіна, Л. В. Лізинг-інноваційний чинник активізації інвестиційних процесів у сільському господарстві / Л. В. Петіна // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – №7. – С. 4-8.

52. Податковий кодекс України станом на 07.07.2019, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

53. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів)» від 07.12.2016 р. № 913 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-п>

54. Про міжнародний фінансовий лізинг: конвенція УНІДРУА від 11.01.2006, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_263.

55. Про фінансовий лізинг : Закон України від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>

56. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>

57. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

58. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66723

59. Прокопенко, Ж. В. Сучасний стан ринку небанківських фінансових установ: пенсійне забезпечення, інвестиції та лізинг / Ж. В. Прокопенко // Економіка та держава. – 2016. – № 8. – С. 85-96.

60. Ратошнюк І. В. Особливості розвитку та сучасний стан фінансового лізингу в Україні / І. В. Ратошнюк. // Ефективна економіка. – 2017. – № 1. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_1_41.

61. Рибак, О. М. Лізинг у відтворенні основних виробничих фондів у період кризових явищ / О. М. Рибак, В. А. Рябошапка // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 5. – С. 82-86.

62. Смірнова О. О. Розвиток лізингового бізнесу в Україні : сучасний стан та можливості застосування іноземного досвіду / О. О. Смірнова // Фінанси, облік і аудит. – 2014. – № 1 (23). – С. 128-140.

63. Смірнова О.О. Особливості лізингового бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / О.О. Смірнова. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer38/77.pdf>.

64. Стаднік Є. О. Використання логістики в управлінні лізинговими проектами / Є. О. Стаднік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 6. – С. 89-92.

65. Урусова З.П. Особливості вітчизняної практики проведення лізингових операцій у сучасному економічному просторі [Електронний ресурс]/ З.П. Урусова. – Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issuesVest_Ek7-3-PDF/145-149.pdf

66. Фридель, В. І. Інноваційні способи використання лізингового механізму в економіці із залученням банківського капіталу / В. І. Фридель // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 4. – С. 61-66.

67. Цивільний кодекс України станом на 05.07.2019 р., зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

68. Черненко Н. О. Аналіз стану сучасного ринку міжнародного лізингу в Україні / Н. О. Черненко, Н. В. Ковальчук // Ефективна економіка. – 2017. – № 6. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5636>

69. Черненко, Н. О. Зарубіжний досвід розвитку лізингових операцій / Н. О. Черненко // Вісник ТНЕУ. – 2018. – №16. – С. 109-115

70. Статистика розвитку ринку лізингових послуг / НКЦПФР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://uul.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/Leasing_report_ukr_final_09202018.pdf

71. Global Leasing Report 2019 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.whiteclarkgroup.com/reports/global-leasing-report-2019>

72. Types of lease [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [leasehttps://www.dlapiperrealworld.com/law/index.html?t=commercial-leases](https://www.dlapiperrealworld.com/law/index.html?t=commercial-leases)

Класифікація лізингових послуг

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види лізингових послуг		
		Прямий	Зворотний, або ліз-бек	Непрямий
1.	Склад учасників лізингової угоди	Прямий	Зворотний, або ліз-бек	Непрямий
2.	Об'єкт лізингу	Рухоме майно	Нерухоме майно	Виробничі комплекси, або проджект-ліз
3.	Обсяг послуг з обслуговування майна	Чистий лізинг, або нет-ліз	Із частковим сервісним обслуговуванням, або Tail-Service- leasing	Із повним сервісним обслуговуванням - «мокрый» лізинг або Full-Service-leasing
4.	Рівень окупності об'єкта лізингу	Капітальний з повною окупністю Finance Leasing	Оперативний із частковою до 90 % окупністю «Operative Leasing»	Нормативний (дійсний) із частковою окупністю та опціоном на викуп
5.	Термін використання об'єкта лізингу	Довгостроковий - строковий - рентера	Середньостроковий хайринг (hiring)	Короткостроковий рентинг (renting)
6.	Сектор ринку	Національний (внутрішній)	Міжнародний - експортний, імпортний, транзитний	Спеціальний
7.	Характер лізингових платежів	Грошовий	Компенсаційний	Змішаний
8.	Тип майна	«З перших рук» - «First - Hand - leasing»	Вживаного майна «секонд-хенд» - «Second - Hand - leasing»	Револьверний
9.	Спосіб фінансування	Власні кошти	Залучені кошти - пайовий	Роздільні кошти - груповий Leveraged leasing
10.	Ініціатор лізингової угоди	Лізинг рентера - звичайний лізинг	Хайринг - лізинг виробника	Рентинг - лізинг лізингодавця

* складено автором за даними [13, 41]

Переваги та недоліки лізингу

Переваги:	
1. Пільгове оподаткування.	Однією з головних ознак, що відрізняють звичайну оренду від лізингу, є прискорена амортизація з метою оподаткування. Платежі за лізинговими контрактами повністю відносяться на собівартість продукції і відповідно зменшують базу оподаткування з податку на прибуток. Внаслідок використання прискореної амортизації значно скорочується період сплати податку на майно. Крім того, платежі з ПДВ в бюджет зменшуються на суму ПДВ, сплаченого лізинговою компанією [46].
2. Лізинг є додатковим джерелом середньо- і довгострокового фінансування виробничої діяльності.	Використання лізингу дозволяє ефективно використовувати обороти капіталу, інвестувати вільні грошові кошти у виробництво і при цьому отримувати високоякісне обладнання із залученням професіоналів для його вибору і закупівлі [21].
3. Лізинг дозволяє швидко реагувати на зміни кон'юнктури, оновлювати капітал, не вдаючись до великомасштабних інвестицій, уникати морального старіння обладнання [31].	Лізинг має деякі переваги в порівнянні з банківським кредитом. Оскільки банківські системи багатьох країн (та України, зокрема) схильні до криз, отримання довгострокового комерційного кредиту є досить важким завданням. Лізингові компанії укладають договори на термін до 3-5 років. Реалізація промислових проектів рідко здійснюється за період менше одного року. Відповідно, лізинг тут являє собою приклад більш довгострокового інвестування, що робить його більш привабливим [23].
4. Ризик старіння обладнання повністю перекладається на лізингодавця.	Лізингоотримувач має можливість поступового оновлення свого парку устаткування. Міжнародний лізинг в ряді випадків дозволяє орендарю користуватися податковими пільгами країни орендаря за рахунок зниження орендних ставок. Розвиток ринку лізингових послуг має ряд переваг і для постачальників лізингового обладнання, оскільки дає додаткові можливості збуту своєї продукції. Важливо, що для постачальника обладнання лізингова угода є менш ризикованою, тому що ризик повернення вартості майна приймає на себе лізингодавець.

Недоліки:	
1. Збитки	Лізингоотримувач може понести збитки за умови зростання залишкової вартості придбаного майна (зокрема, в умовах стрімких інфляційних процесів).
2. Валютні ризики	За умови проведення міжнародних мультивалютних лізингових угод існує ймовірність виникнення валютних ризиків, інакше кажучи, ризик просто перекладається з одного учасника угоди на іншого.
3. Вартість лізингу	Завжди є більшою за вартість позики: оскільки ризик застарілого устаткування покладається на лізингодавця, він бере велику комісію для компенсації.
4. Нарешті, як і будь-яке обладнання, лізингове майно морально застаріває з часом.	В цьому випадку, якщо за лізинговим контрактом (фінансовий лізинг) платежі не припиняються до кінця контракту і лізингоотримувач не має права припинити дію контракту, лізингоотримувач зазнає збитків.

Характеристика основних функцій ринку лізингових послуг

№	Функція	Характеристика функції
1	Фінансова функція	Реалізується через розстрочку платежу за лізингове майно та отримання довгострокового кредиту. Лізингоотримувач має змогу не відволікати значні кошти, як за одномоментної сплати повної вартості майна, а сплатити лише його частину та спрямовувати кошти на інші цілі.
2	Виробнича функція	Дозволяє лізингоотримувачу ефективно та оперативно вирішити питання матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу.
3	Постачальницька функція	Означає збільшення для виробника (постачальника) реалізації продукції за рахунок розширення клієнтської бази. За допомогою лізингу залучаються суб'єкти господарювання, які раніше не могли придбати вартісні основні засоби.
4	Функція використання пільг	Існування функції використання податкових та амортизаційних пільг пов'язано з тим, що взяті у лізинг майно може відображатися на балансі користувача або лізингодавця за узгодженням між ними.
5	Інвестиційна функція	Реалізується через спрямування тимчасово вільних фінансових ресурсів в інвестиції в основний капітал підприємств
6	Інноваційна функція	Полягає в розширенні використання нових прогресивних і високо ефективних основних засобів та технологій
7	Підприємницька функція	Створюються сприятливі умови для розвитку малого та середнього підприємництва
8	Стабілізаційна функція	Учасникам лізингової угоди надається можливість покращити своє фінансово-економічне становище шляхом раціонального, спланованого використання ресурсів та розширення виробничої (комерційної) діяльності
9	Соціально-економічна	Створення передумов для зростання зайнятості населення

*складено автором за даними [6, 18, 32, 44, 53]

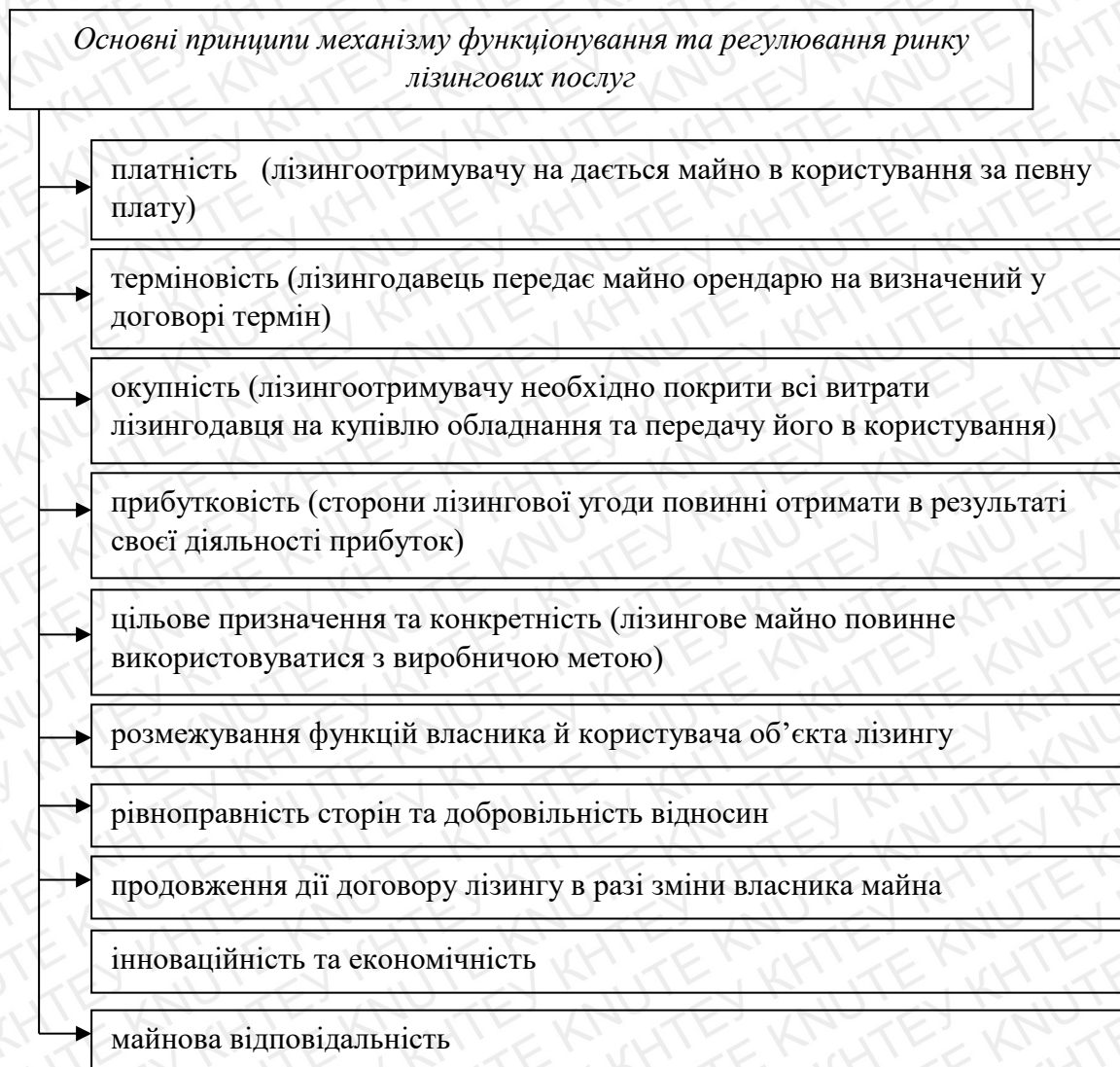

Рис. Г. Основні принципи механізму функціонування та регулювання ринку лізингових послуг

*складено автором за даними [14, 31, 38]

ДОДАТОК Д

Таблиця Д1

Статистичні показники розвитку ринку лізингу в Україні

РОКИ	Обсяг портфелю лізингових компаній.	Кількість учасників на ринку лізингових послуг	Валютний курс	Інфляція	Джерела фінансування лізингових компаній.	Вартість кредитів в економіці (середньозважена ставка), %
	млн.дол	X1	x2	x3	млн.дол	x5
2013	8488	1084	8.15	1.16	759	18
2014	3715	912	11.52	1.28	444	23
2015	1098	852	25.74	1.42	240	32
2016	852	986	26.08	1.23	289	28
2017	811	1048	26.32	1.17	391	26
2018	889	1102	26.84	1.15	652	22

*за даними НКЦПФР та УОЛ

Таблиця Д2

Кореляційно-регресійний аналіз впливу макроекономічних показників на обсяг портфелю лізингових компаній України

. reg y x1 x2 x3 x4

Source	SS	df	MS			
Model	47285023.7	4	11821255.9	Number of obs =	6	
Residual	55627.1786	1	55627.1786	F(4, 1) =	212.51	
Total	47340650.8	5	9468130.17	Prob > F =	0.0514	
				R-squared =	0.9988	
				Adj R-squared =	0.9941	
				Root MSE =	235.85	

y	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
x1	69.77494	7.703206	9.06	0.070	-28.10357	167.6534
x2	-507.4459	30.79008	-16.48	0.039	-898.6709	-116.2209
x3	47978.52	5333.284	9.00	0.070	-19787.28	115744.3
x4	-10.19574	1.919702	-5.31	0.118	-34.58786	14.19639
_cons	-110942.5	12913.98	-8.59	0.074	-275030.2	53145.25